

Hyvä elää Etelä-Pohjanmaalla

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointikertomus 2021
ja hyvinvointisuunnitelma 2022–2025

Sisällysluettelo

OSA 1 – Hyvinvointikertomus 2021	3
1. Johdanto.....	4
2. Toimintaympäristö	6
2.1 Etelä-Pohjanmaan väestö	6
2.2 Koulutus, työllisyys ja tulotaso	8
2.3 Palvelut.....	11
2.4 Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet.....	12
3. Hyvinvointi Etelä-Pohjanmaalla	14
3.1 Työ- ja toimintakyky	15
3.2 Hyvinvoiva arki.....	17
3.3 Elämänlaatu ja mielen hyvinvointi	24
OSA 2 – Hyvinvointisuunnitelma 2022–2025	27
Painopiste 1: Työ- ja toimintakyky	29
Painopiste 2: Hyvinvoiva arki	32
Painopiste 3: Elämänlaatu ja mielen hyvinvointi	35
Palveluiden saatavuus ja yhdenvertaisuus.....	37
Sähköiset palvelut	37
Osallisuus	38
Etelä-Pohjanmaan hyvinvointikertomustyön 2021–2025 työryhmä.....	39
Käsitteet	40
Lähdeluettelo.....	41

Hyvä elää Etelä-Pohjanmaalla

OSA 1

Hyvinvointikertomus 2021

1. Johdanto

Hyvinvointia on yltäkylläinen, jokaiselle omankokoinen ja ainutlaatuinen elämä.

Mitä hyvinvointi sinulle merkitsee?
Hyte-kysely 11/2021

Etelä-Pohjanmaan alueellinen hyvinvointikertomus 2021 ja suunnitelma 2022–2025 on strateginen asiakirja, joka kokoaa alueellisesti tietoa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen (hyte) aihepiireistä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä hyvinvointialueella säädetään sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevan järjestämislain 7 §:ssä. Alueellinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma on laadittava valtuustokausittain. Raportointi aluevaltuustolle tapahtuu vuosittain. ⁽¹⁾

Alueellinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma on tiedolla johtamisen väline, jossa kuvataan laaja-alaisesti maakunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tilaa. Alueellinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma nostaa esiin alueelliset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopisteet, tavoitteet, toimenpiteet ja seurantaindikaattorit. Kuntakohtaista tietoa raportoidaan erikseen julkaistavien kuntakorttien muodossa. Kunnat laativat edelleen myös jatkossa omat kuntakohtaiset hyvinvointikertomukset ja -suunnitelmat. Alueellinen ja kuntakohtainen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma ovat toisiaan täydentäviä julkaisuja. Alueellisesti tehtävä työ tukee kuntien työtä ja nostaa esiin alueellisesti tärkeitä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kokonaisuuksia. Kuntakohtainen tieto taas syventää ja vahvistaa alueellista kertomusta ja -suunnitelmaa.

Etelä-Pohjanmaalla julkaistiin vuonna 2014 alueellinen hyvinvointikatsaus, jonka teemana olivat nuoret ⁽²⁾. Nyt julkaistu Etelä-Pohjanmaan alueellinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma

laadittiin laajassa yhteistyössä asiantuntijoiden ja asukkaiden kanssa. Valmistelutyö alkoi syksyllä 2020 osana Etelä-Pohjanmaan sote-rakennuudistus -hanketta. Kunnat nimesivät hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhdyshenkilöt, jonka ympärille rakentui laaja ja monialainen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen verkosto valmistelemaan hyvinvointikertomustyötä. Kuntien lisäksi verkostossa oli edustajat mukana järjestöistä, sairaanhoitopiiristä, Etelä-Pohjanmaan liitosta, aluehallintovirastosta ja sote-uudistushankkeista. Hyte-verkoston kokemustietoa ja asiantuntemusta hyödynnettiin järjestämällä kolme työpajaa syksyllä 2021.

Alueellisen hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman lähtökohtia ovat olleet rohkeus, konkreettisuus ja selkeys. Tämän hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman toteutuksen inspiraationa on toiminut Kymenlaakson alueellinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma. Lähtökohtana valmistelussa on ollut tutkittu tieto alueen hyvinvoinnin tilasta. Tiedonlähteinä ovat toimineet kansalliset tietolähteet, tutkimukset ja selvitykset. Tilastoaineistoa koottiin mm. THL:n ylläpitämästä tietopalvelu Sotkanetistä. Tietoja tarkastellaan koko maan tilanteeseen verrattuna, mutta myös vertailumaakuntiin nähden, jotka ovat Kanta-Häme, Keski-Suomi ja Pohjanmaa. Kanta-Häme valittiin vertailumaakunnaksi vastaavan ikärakenteen perusteella, Keski-Suomi terveydenhuollon rakenteen samankaltaisuuden johdosta ja Pohjanmaa aluenäkökulman takia. Valmistelutyö on tehty kokonaisuudessaan koronapandemian aikana, mikä toi valmisteluun omat haasteensa. Myös kerätyn tiedon analysointi on osoittautunut haasteelliseksi, koska

monissa hyvinvointia mittaavissa tekijöissä havaitaan korona-aikana varsin merkittäviä muutoksia. Jatkossa on tärkeää seurata miten pysyviä muutokset ovat ja millainen vaikutus muutoksilla mahdollisesti on asukkaiden hyvinvointiin pidemmällä aikavälillä.

Etelä-Pohjanmaalla on paljon hyvää! Mutta meillä on myös hyvinvointia ja terveyttä heikentäviä tekijöitä, joihin voimme vaikuttaa. Tehdään se yhdessä.

Hyvä elää
Etelä-Pohjanmaalla.

2. Toimintaympäristö

2.1 Etelä-Pohjanmaan väestö

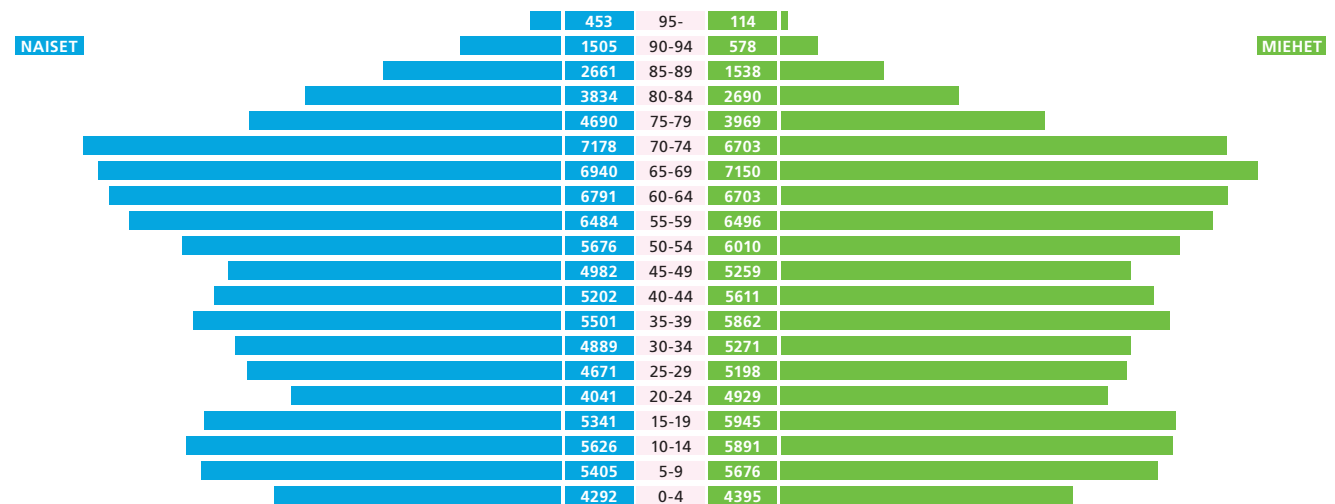
Etelä-Pohjanmaan maakunnassa asui vuoden 2020 lopulla 192 150 henkeä, ja se oli väkiluvultaan yhdeksänneksi suurin maakunta. Vuosina 2011–2020 Etelä-Pohjanmaan väkiluku on vähentynyt noin 6 300 hengellä. Koko maassa väkiluku on samana aikana kasvanut yli 150 000 hengellä. ⁽³⁾

Etelä-Pohjanmaalla alle 15-vuotiaiden osuus väestöstä oli 16,3 prosenttia eli hieman suurempi kuin kansallinen osuus. Alle 15-vuotiaiden väestöosuus on Ahvenanmaata lukuun ottamatta pienentynyt kaikissa maakunnissa vuosina 2011–2020. Etelä-Pohjanmaalla osuus pienentyi 0,9 prosenttiyksikköä eli saman verran kuin koko maassa. Työikäisten, eli 15–64-vuoti-

aiden, osuus väestöstä oli Etelä-Pohjanmaalla vuoden 2020 lopulla 57,7 % eli neljänneksi pienin. Vuosina 2011–2020 työikäisten väestöosuus on pienentynyt jokaisessa maakunnassa. Etelä-Pohjanmaalla se alentui koko maan tasoa enemmän. Etelä-Pohjanmaalla 65 vuotta täyttäneiden asukkaiden osuus oli 26 prosenttia väestöstä, kun koko maassa tähän ikäryhmään kuuluvia oli 22,7 prosenttia. ⁽³⁾

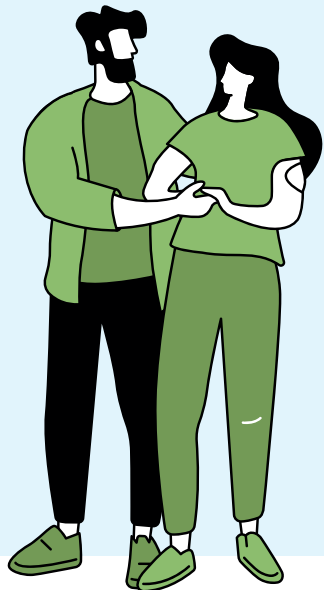
Etelä-Pohjanmaalla asui vuoden 2020 lopulla 19 241 lapsiperhettä, joista hieman alle 3 900 oli yhden huoltajan lapsiperheitä. Yhden huoltajan lapsiperheistä valtaosa oli äidin ja lasten muodostamia perheitä. Vuosina 2011–2020 maakunnan lapsiperheiden lukumäärä on pienentynyt noin 10 prosentilla. Myös valtakunnallinen kehitys on ollut samansuuntaista,

Etelä-Pohjanmaan väestön ikärakenne sukupuolittain vuonna 2020 ⁽⁷⁾

Etelä-Pohjanmaan väkiluvun ennustetaan vähenevän noin 10 prosenttia vuoden 2040 loppuun mennessä.

vaikka lapsiperheiden suhteellinen määrä on vähentynyt vähemmän. Lapsiperheiden keskimääräinen henkilöluku vuoden 2020 lopulla oli Etelä-Pohjanmaalla 3,9 henkeä, mikä oli maakuntien kolmanneksi korkein. Kaikkiaan lapsiperheissä asuvia henkilöitä oli Etelä-Pohjanmaalla noin 75 000. ⁽⁴⁾

Etelä-Pohjanmaan väestö asuu varsin tasaisesti eri puolilla maakuntaa ja väestön taajama-aste, eli taajamissa asuvien osuus koko väestöstä on varsin matala. Vuonna 2019 taajama-aste oli Etelä-Pohjanmaalla 73,6 %, kun se oli koko maassa 86,4 %. Kaupunkialueella asuvien osuus väestöstä oli Etelä-Pohjanmaalla Manner-Suomen pienin. ⁽⁵⁾

Etelä-Pohjanmaa on varsin vähän kansainvälistynyt maakunta, mikä näkyy mm. ulkomaalaisväestön pienenä osuutena. Vuoden 2020 lopulla ulkomaan kansalaisten osuus väkiluvusta oli

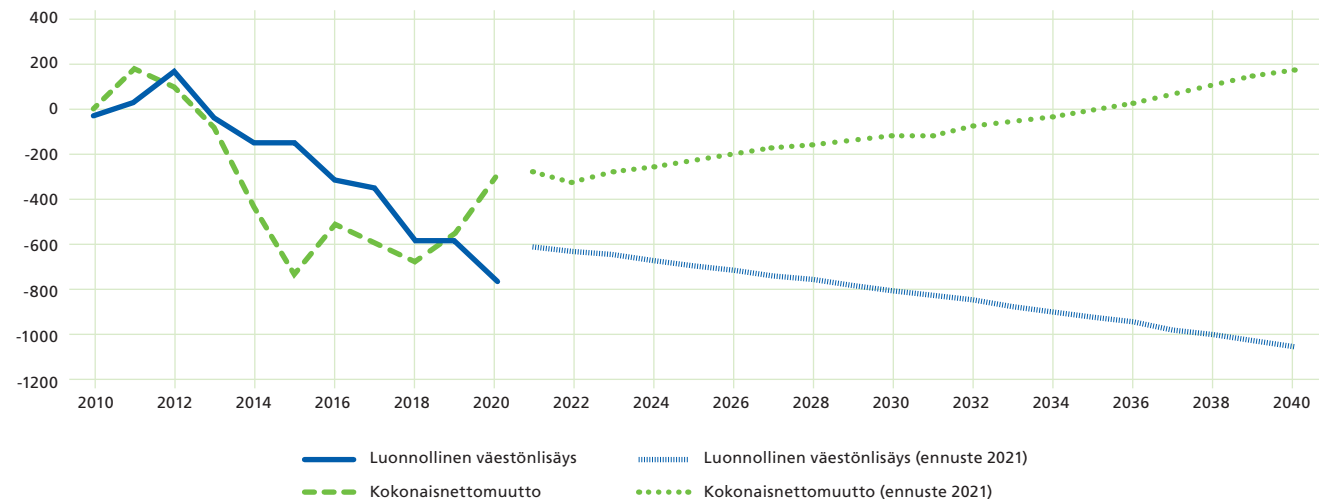
maakuntien pienin eli 1,8 %. Maakunnassa asui tuolloin hieman alle 3 500 ulkomaalaista, kun koko maassa heitä oli noin 278 000. ⁽³⁾

Väestö vähenee ja ikääntyy

Väestön ikääntyminen on merkittävä megatrendi, joka vaikuttaa monien palvelujen kysyntään ja tarjontaan. Työikäisen ja nuoren väestön vähentyessä ja vanhempien ikäryhmien kasvaessa sosiaali- ja terveyspalvelujen kysyntä kasvaa. Vastaavasti nuorempien ikäluokkien pienentyessä esimerkiksi koulutuspalvelujen tarjontaa on mitoitettava aiempaa pienemmille ikäluokille. Ikääntymiskehitykseen vaikuttavat syntyvyyden aleneminen sekä väestön eliniän piteneminen. Myös väestön alueellinen keskittyminen vaikuttaa palveluiden alueelliseen kysyntään ja tarjontaan. ⁽⁶⁾

Väestöennusteen mukaan Etelä-Pohjanmaan

Etelä-Pohjanmaan luonnollinen väestönlisäys sekä kokonaisnettomuutto vuosina 2010-2040 (ennuste) ⁽⁷⁾

väkiluku alentuisi vuoden 2040 loppuun mennessä noin 10 % ja laskisi 173 749 henkeen. Ennustettu vähennys on vertailumaakunnista suurin (Pohjanmaa -3,6 %, Keski-Suomi -3,8 %, Kanta-Häme -6,6 % ja Etelä-Pohjanmaa -9,6 %). Maakuntakeskus Seinäjoen asukasluku kasvaisi 7,5 % noin 69 000 henkeen. Seinäjoen ohella vain Ilmajoen väkiluvun ennustetaan olevan suurempi vuonna 2040. Suurin väestönvähenneminen ennustetaan tapahtuvan Vimpelissä (-28,8 %) ja Soinissa (-28,6 %).⁽⁷⁾

Työikäisten osuus vähenisi kaikissa kunnissa ja olisi vuonna 2040 yli 15 300 henkeä vähemmän kuin nykyään. Työikäisten osuudessa olisi kuitenkin merkittävää vaihtelua kuntien välillä. Soinissa työikäisiä olisi 45,2 % ja Seinäjoella 61,0 %. Vuonna 2040 lapsia ja nuoria Etelä-Pohjanmaalla olisi 20–30 % vähemmän. Sen sijaan 75 vuotta täyttäneiden määrä kasvaisi yli 12 000 henkilöllä eli 56 prosentilla. Suurinta kasvu olisi

Seinäjoella (82 %) ja pienintä Karijoella (12 %).⁽⁷⁾

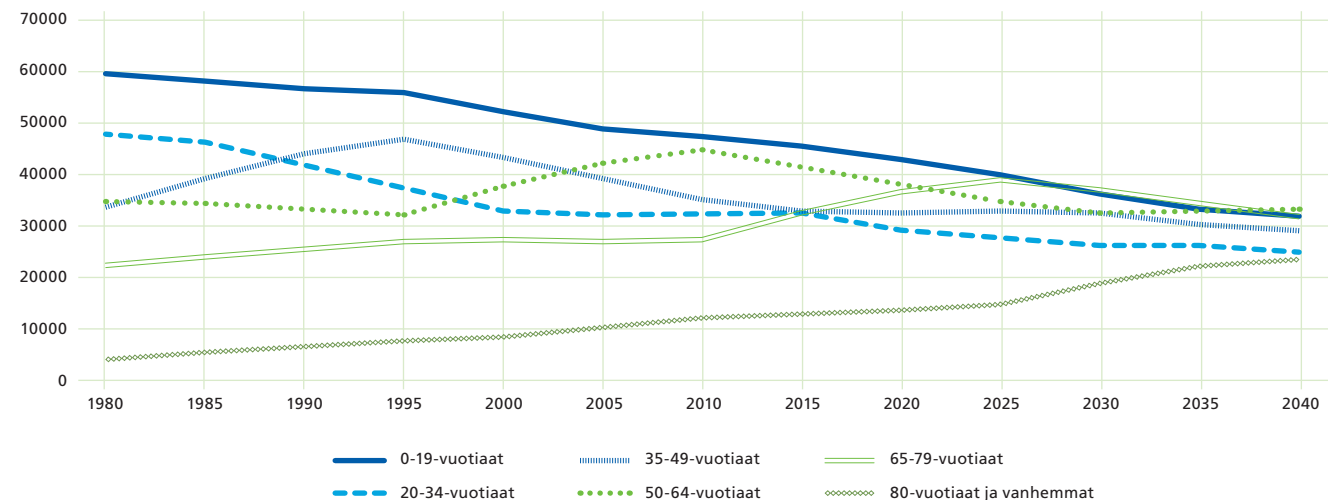
2.2 Koulutus, työllisyys ja tulotaso

Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus oli Etelä-Pohjanmaalla vuonna 2020 vertailumaakuntien korkein 27,6 %. Osuus on laskenut 4,6 prosenttiyksikköä vuodesta 2014. Toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on vertailumaakuntien korkein 45,1 % ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus pienin 26,2 %. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on vuodesta 2014 kasvanut 2,4 prosenttiyksikköä.⁽⁸⁾

Korkeakoulutettujen osuus maakunnassa on alhainen

Nuorten aikuisten koulutustaso on Etelä-Pohjanmaalla laskenut 2010-luvun aikana merkit-

Etelä-Pohjanmaan ikäryhmittäinen väestöennuste vuosille 1980-2040⁽⁷⁾

Tutkimus- ja kehittämismenot asukasta kohden ovat maan toiseksi pienimmät.

tävästi. Tällä hetkellä Etelä-Pohjanmaalla on yli tuhat nuorta korkeakoulutettua vähemmän kuin vuonna 2010. Etelä-Pohjanmaalla oli vuonna 2017 maakunnista kaikkein vähiten korkeakoulujen aloituspaikkoja suhteessa uusien ylioppilaiden määrään. Etelä-Pohjanmaalla on panostettu tutkimus- ja koulutusympäristöjen kehittämiseen. Tutkimus- ja kehittämismenot ovat kuitenkin vähentyneet vuosien 2011–2020 aikana 11 prosenttia ja ovat asukasta kohden laskettuna maan toiseksi pienimmät. ⁽⁹⁾

Alhainen työttömyysaste – pitkäaikaistyöttömyys nousussa

Työttömyysaste on Etelä-Pohjanmaalla varsin pieni kansallisesti verraten. Vuonna 2020 keskimääräinen työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston mukainen työttömyysaste kohosi koronapandemian vaikutuksesta 9,7 prosenttiin,

Koulutusrakenne 2020 ⁽⁸⁾

	Ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus 15 vuotta täyttäneestä väestöstä, %	Toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneestä väestöstä, %	Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneestä väestöstä, %	Väestön koulutustasomittain 20 vuotta täyttäneelle väestölle
Koko maa	25,8	40,6	32,6	384,2
Etelä-Pohjanmaa	27,6	45,1	26,2	335,9
Kanta-Häme	27,1	42,8	28,8	350,5
Keski-Suomi	24,3	43,8	30,8	378,4
Pohjanmaa	26,7	40,7	31,7	372,3

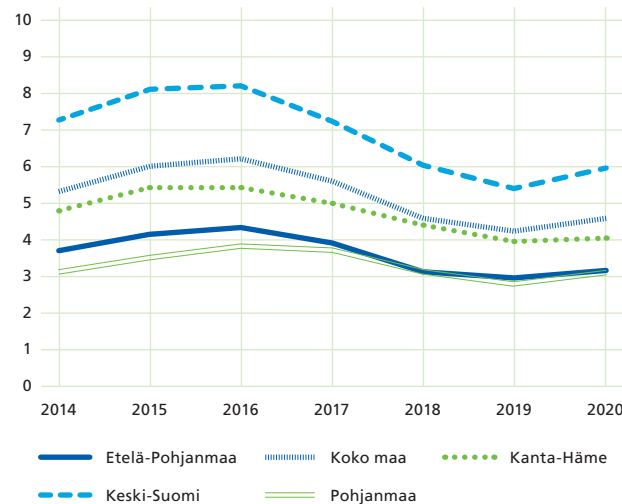
Etelä-Pohjanmaalla on Manner-Suomen alhaisin työttömyysaste. Pitkäaikais-työttömyys on lisääntynyt.

mutta oli kuitenkin Manner-Suomen maakuntien toiseksi pienin. Maakunnassa oli työttömiä työnhakijoita (ml. lomautetut) keskimäärin 8 184 henkeä, joista miehiä 4 686 ja naisia 3 498. Etelä-Pohjanmaalla nuorten, miesten ja yli 50-vuotiaiden keskimääräinen osuus työttömistä oli vuonna 2020 korkeampi kuin maassa keskimäärin. Vastaavasti naisten, pitkäaikais-työttömien sekä ulkomaalaisten osuudet olivat matalampia. ⁽¹⁰⁾

Syyskuun 2021 työllisyyskatsauksen mukaan työttömien työnhakijoiden osuus Etelä-Pohjanmaan työvoimasta oli 6,0 prosenttia, joka oli Manner-Suomen alhaisin Pohjanmaan ELY-keskusalueen kanssa. Syyskuun lopussa oli 5181 työtöntä työnhakijaa, joka on 1635 henkilöä vähemmän kuin vuosi sitten. Lomautettujen määrä on vähentynyt huomattavasti ja avoimien työpaikkojen määrä lisääntynyt selvästi. Pitkäaikaistyöttömyys sen sijaan on voimakkaassa

Vaikeasti työllistyvät 15–64-vuotiaista (%) ⁽⁴⁴⁾

kasvussa ja pitkäaikaistyttömiä oli 25,3 % enemmän kuin vuotta aiemmin. ⁽¹¹⁾ Myös pohjalaismaakuntien hyvinvointibarometrin 2021 mukaan pitkäaikaistyöttömyys nähdään ongelmana ja ongelman nähtiin myös vaikeutuvan seuraavan neljän vuoden aikana ⁽¹²⁾.

Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saavien osuus Etelä-Pohjanmaalla (25–64 vuotiaat) on vertailumaakuntien pienimpiä (1,6 %) ja koko maan tasoa (2,8 %) alhaisempi. Myös toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden osuus (8 %) on koko maan tasoa (10,5 %) alhaisempi ja vertailumaakuntien toiseksi pienin. ⁽¹³⁾

Matala tulotaso – tulot jakautuvat varsin tasaisesti

Väestön tulotaso on Etelä-Pohjanmaalla varsin matala. Vuonna 2019 veronalaiset tulot ilman verottomia osinkoja ja korkotuloja olivat tulonsaajaa kohti noin 27 000 euroa. Luku on vertailumaakuntien pienin. Koko maassa keskimääräinen tulotaso oli 30 970 euroa. ⁽¹⁴⁾ Pohjalaismaakuntien hyvinvointibarometrin 2021 perusteella toimeentuloon liittyvien ongelmien nähdään pahentuneen koronapandemian myötä ja myös alhainen tulotaso nähtiin ongelmana ⁽¹²⁾.

Väestön tulot ovat Etelä-Pohjanmaalla jakautuneet varsin tasaisesti, sillä asuntoväestön käytävissä olevien tulojen tulonjakoa mittaava gini-kerroin sai maakunnassa vuonna 2019 arvon 25,1 ollen vertailumaakuntien pienin ⁽¹⁵⁾. Eläketulot olivat 2019 Etelä-Pohjanmaalla koko maan pienimmät eli keskimäärin 17 081 euroa tulonsaajaa, kun koko maan keskiarvo oli 19 789 euroa ⁽¹⁴⁾.

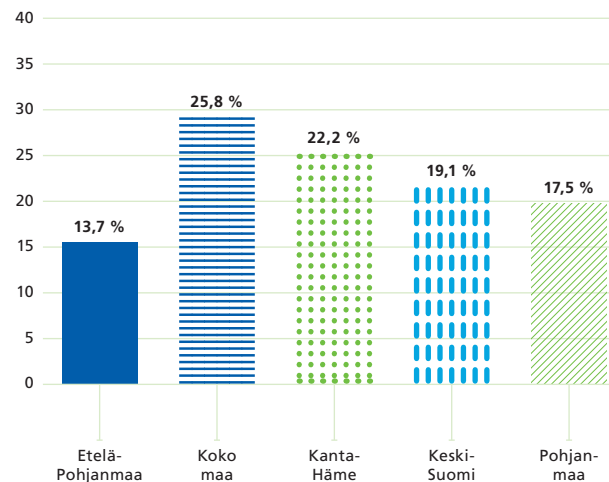

2.3 Palvelut

Palvelutarve keskimääräistä suurempi - sähköisten palveluiden käytössä kehitettävää

Palvelutarve on Etelä-Pohjanmaalla keskimääräistä suurempi, mutta tarpeeseen suhteutetut menot kuitenkin koko maata pienemmät ⁽¹⁶⁾. Perusterveydenhuollon palveluita käytetään Etelä-Pohjanmaalla maan eniten. Terveyskeskuslääkäreiden palveluita käytetään paljon, mutta avohoidon käyntisyys antavat viitteitä tarpeesta kohdentaa lääkäripalveluja enemmän kansansairauksiin. ⁽¹⁷⁾ Lastenneuvoloissa terveydenhoitajaresurssi on vertailumaakuntiin ja koko maahan nähden parempi. ⁽¹⁸⁾ Kouluterveydenhoitajien ja koulukuraattorien vastaanotolle päästään Etelä-Pohjanmaalla varsin hyvin ⁽¹⁹⁾. Koululääkäriresurssi ei kuitenkaan vastaa suosituksia ⁽¹⁷⁾.

Asioinut sähköisesti sosiaali- ja terveyspalveluissa, 20 v. täyttäneet, % palveluja käyttäneistä ⁽²⁶⁾

Ongelmia on perustason mielenterveyspalvelujen järjestämisessä. Johtaminen ja rakenteet eivät tue palveluiden laatua ja saatavuutta, matalan kynnyksen palveluja on tarjolla vaihtelevasti ja alueen resursseista on vaikeaa muodostaa kokonaiskuva. Myös perustason ja erikoissairaanhoidon psykiatrian yhteistyössä on kehittämistarpeita. Mielenterveyspalvelujen rakenteita ja käytäntöjä kehitetään Tulevaisuuden sote-keskus -hankkeessa. ⁽¹⁶⁾

Sähköisiä palveluita tulisi Etelä-Pohjanmaalla hyödyntää paremmin. Sosiaali- ja terveyspalveluissa sähköisesti asioineiden osuus on kaikissa tarkastelluissa ikäryhmissä vertailumaakuntien alhaisin ja koko maan keskitasoa alhaisempi. Etelä-Pohjanmaalla sähköisesti oli asioinut 13,7 % ja koko maassa 25,8 %. ⁽²⁰⁾

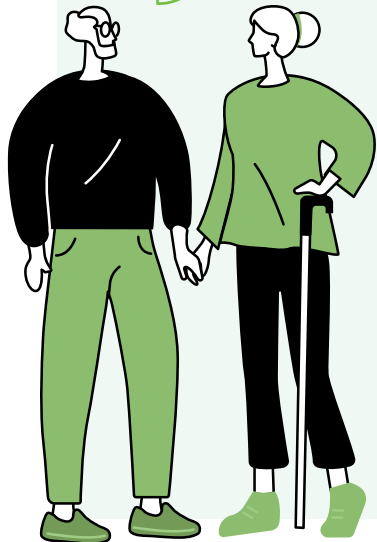
Kokonaislainausmäärä kirjastoista on Etelä-Pohjanmaalla vertailumaakuntien korkein ja koko

Etelä-Pohjanmaalla on noin 4000 rekisteröityä yhdistystä.

Normaali arki on parasta hyvinvointia. Tietenkin hyvinvointi on myös sitä, että saan palveluita silloin, kun niitä tarvitsen.

Mitä hyvinvointi sinulle merkitsee?
Hyte-kysely 11/2021

maan tasoa korkeampi. Koronapandemia heijastuneen vuoden 2020 lukuihin, jotka olivat selvästi edellisvuotta alhaisemmat ⁽²¹⁾.

Etelä-Pohjanmaalla on patentti- ja rekisterihallituksen tilastojen mukaan noin 4000 rekisteröityä yhdistystä, joista noin 10 prosenttia on sosiaali- ja terveysalan järjestöjä, joiden päätehtävänä on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Järjestöt tarjoavat monipuolista toimintaa kaikenikäisille kohderyhmille. Toimintaa järjestetään esimerkiksi kuntien asukkaille, yhdistysten jäsenille, opiskelijoille, työttömille, perheille sekä läheisille ja omaisille. Asiakkaiden ohjautuminen järjestölähtöisten toimintojen pariin ei kuitenkaan ole systemaattista. ⁽²²⁾

2.4 Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet

Etelä-Pohjanmaalta puuttuvat vielä selkeät alueelliset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet. Perusterveydenhuollon ja terveyden edistämisen yksikkö Aksila on toiminut alueella asiantuntijayksikkönä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä ei ole huomioitu alueen terveydenhuoltolain mukaisessa järjestämisuunnitelmassa. Alueen kunnissa on hieman koko maata useammin hyte-koordinaattori tai -suunnittelija.⁽¹⁷⁾ Monialainen alueellinen hyte-verkosto on muodostunut osana Etelä-Pohjanmaan sote-rakenneuudistus -hanketta. Lisäksi alueella toimii useita hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyviä verkostoja, kuten elintapaohjauksen maakunnallinen kehittäminen.

Terveyden edistämisen aktiivisuus ⁽²³⁾

	Koko maa	Etelä-Pohjanmaa	Kanta-Häme	Keski-Suomi	Pohjanmaa
Kaikki sektorit	67	66	63	68	60
Kuntajohto	78	69	70	74	58
Perusopetus	66	66	62	66	68
Lukiokoulutus	66	63	65	69	66
Ammatillinen koulutus	63	74	68	73	60
Liikunta	72	65	68	67	63
Perusterveydenhuolto	63	64	54	67	54
Kulttuuri	63	62	56	62	48

tämisverkosto ja ehkäisevän päihdetyön alueellinen verkosto.

Terveiden edistämisasiivisuus on koko maan tasolla. Parhaiten terveyden edistämisen aktiivisuus Etelä-Pohjanmaalla toteutuu ammatillisen koulutuksen sektorilla ja heikoiden kulttuurisektorilla. Eniten koko maan tasosta jäädyään kuntajohdossa ja liikuntasektorilla. ⁽²³⁾

Järjestöneuvosto on perustettu ja järjestöyhdyshenkilöt nimetty

Etelä-Pohjanmaalle on syksyllä 2021 perustettu järjestöneuvosto ja jokaiseen kuntaan on nimetty järjestöyhdyshenkilö/henkilöt. Alueella toimii myös Kumppanuuspöytä -toimintamalli, jossa järjestöt yhdessä eri toimijoiden ja asukkaiden kanssa kokoontuvat yhteisen teeman äärelle. Järjestökentän huolena on järjestöjen toimintaedellytysten turvaaminen sote-uudistuksen valmistelun jälkeen. Järjestökentältä puuttuu vielä tietoa keräävä koordinaatiotaho ja systemaattinen tiedonkeruu. Huolena on myös, että järjestöneuvosto ei kiinnity toiminta-alueen kattavaan julkiseen organisaatioon. ⁽²²⁾

3. Hyvinvointi Etelä-Pohjanmaalla

THL:n ikävakioitu sairastavuusindeksi on Etelä-Pohjanmaalla vertailumaakuntien korkein. Sairausryhmittäisten osaindeksien osalta korkeimmat indeksit ovat dementiaindeksi, tuki- ja liikuntaelinsairausindeksi ja mielenterveysindeksi. Alhaisimmat indeksit ovat aivoverisuonitauti-indeksissä ja tapaturmaindeksissä. ⁽²⁴⁾

Vuoden 2020 lopulla Etelä-Pohjanmaalla asui vajaat 56 000 henkilöä, joilla oli oikeus vähintään yhteen erityiskorvattavaan lääkkeeseen. Heidän osuutensa maakunnan väestöstä oli 29,1 prosenttia (koko maa 26,0 prosenttia). Erityisesti verenpainetauti, diabetes, astma ja sepelvaltimotauti ovat sairauksia, joihin erityiskorvausoikeus on Etelä-Pohjanmaalla myönnetty useammin kuin maassa keskimäärin. ⁽²⁵⁾

Pohjalaismaakuntien hyvinvointibarometrin 2021 tulosten perusteella hyvinvoinnin kokonaistilanne on Etelä-Pohjanmaalla säilynyt vuoden 2017 tasolla ja on parempi kuin vuosina 2009 ja 2013. Hyvinvoinnin ennakoitaan paranevan seuraavan neljän vuoden aikana. Koronapandemian nähdään pahentaneen terveyteen liittyviä ongelmia. Heikoimmassa asemassa Etelä-Pohjanmaalla ovat hyvinvointibarometrin mukaan asunnottomat, ylivelkaantuneet, työkyyttömät, päihdeongelmaiset ja työttömät. ⁽¹²⁾

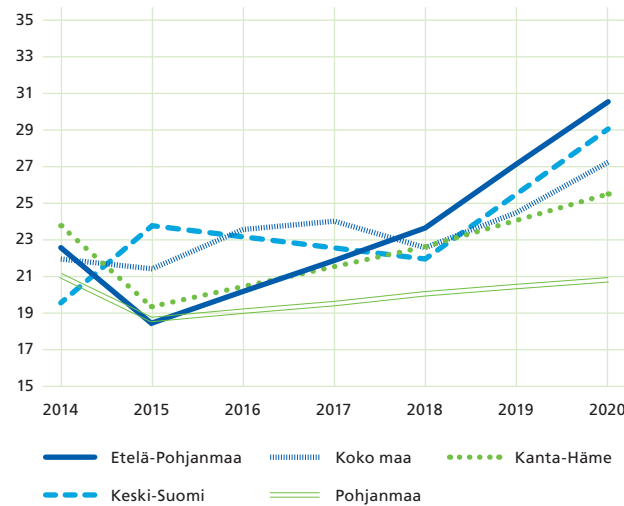
Sairastavuusindeksi 2014–2016, THL 2018 ⁽²⁴⁾

	Etelä-Pohjanmaa	Kanta-Häme	Keski-Suomi	Pohjanmaa
Sairastavuus	107,8	106,9	98,1	89
Syöpä	104,6	86,7	102,3	98,3
Sepelvaltimotauti	109	99,8	87,8	98,4
Aivoverisuonitauti	94,1	99,4	107,1	96
Tuki- ja liikuntaelinsairaus	114	104,1	91,4	82,7
Mielenterveys	111	119,9	99,5	86,8
Tapaturma	99,1	114,3	109,3	97,5
Dementia	118,7	114,2	81,5	74,5

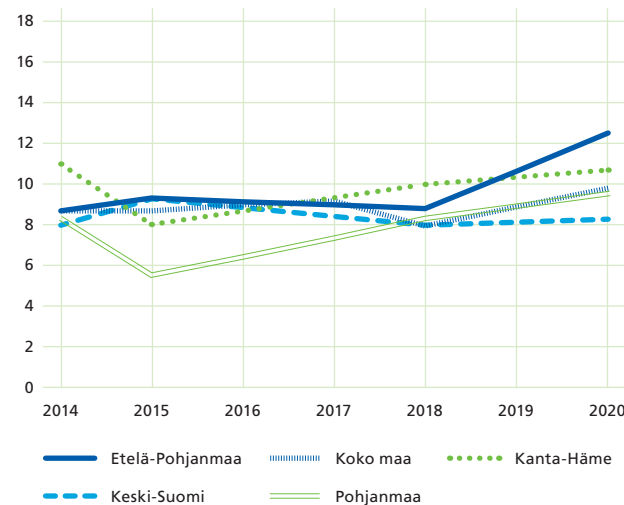

Työkykynsä heikentyneeksi arvioivien osuus,
20–64-v. (%) ⁽²⁶⁾

100 metrin matkan juoksemisessa suuria vaikeuksia, osuus,
20–64-v. (%) ⁽²⁶⁾

3.1 Työ- ja toimintakyky

Työkykynsä heikentyneeksi arvioivien osuus on Etelä-Pohjanmaalla vertailumaakuntien korkein ja osuus on ollut selvässä kasvussa. Vuonna 2020 työkykynsä 20–64 vuotiaista arvioi heikentyneeksi 30,4 % ⁽²⁶⁾. Työkyvyttömyyseläkettä saavien osuus Etelä-Pohjanmaalla on koko maata ja vertailumaakuntia korkeampi. Osuus on pienentynyt 0,9 prosenttiyksiköllä vuosien 2014–2020 aikana. ⁽²⁷⁾

Etelä-Pohjanmaalla on vertailumaakunnista eniten 65 vuotta täyttäneitä, joilla on suuria vaikeuksia 500 m kävelymatkassa. Myös 100 m matkan juoksemisessa (20–64-vuotiaat) suuria vaikeuksia on Etelä-Pohjanmaalla vertailumaakunnista eniten. ⁽²⁶⁾

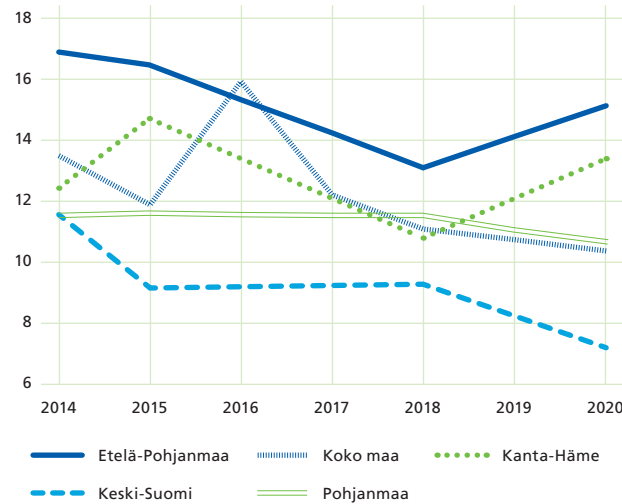
Yli 75-vuotiaista apua riittämättömästi saavia on alueella lähes muun maan tapaan. Itsestä huo-

Työkykynsä
heikentyneeksi
arvioivien osuus
on kasvussa.

Itsestä huolehtimisessa vähintään suuria vaikeuksia kokevien osuus, 75 v. täyttäneet (%) ⁽²⁶⁾

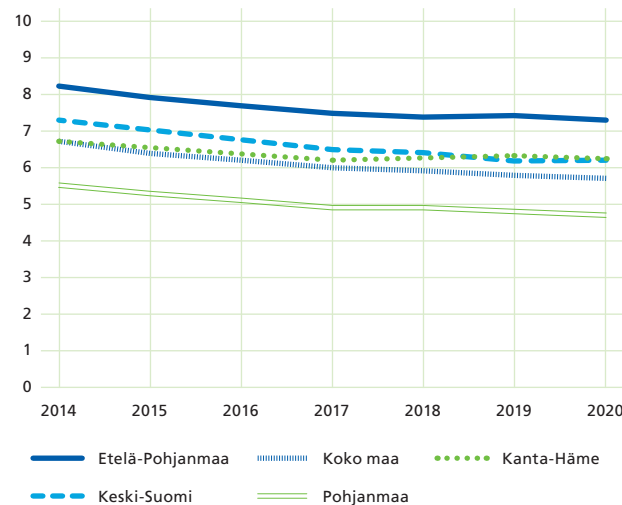

lehtimisessä suuria vaikeuksia kokevia on koko maata ja vertailumaakuntia enemmän. Naisista useampi kokee saavansa riittämättömästi apua. Naisista suurempi osuus kokee myös itsestä huolehtimisessa vähintään suuria vaikeuksia. ⁽²⁶⁾

Työkyvyttömyyseläkettä saavien osuus on laskussa, mutta on vertailumaakuntien korkein.

Työkyvyttömyyseläkettä saavat, 16–64-v. (%) ⁽²⁷⁾

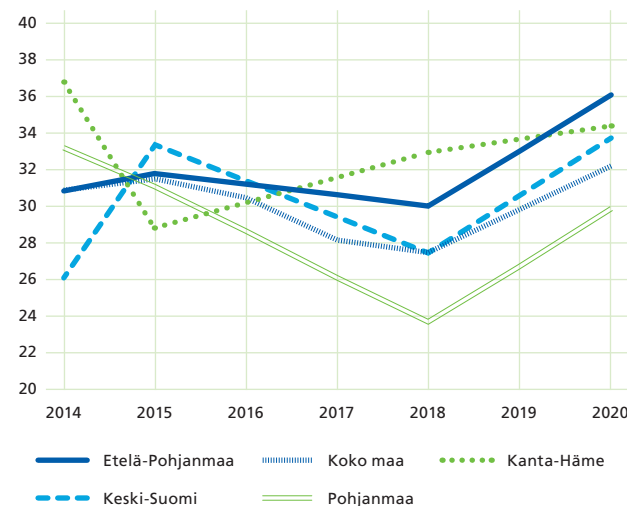
3.2 Hyvinvoiva arki

Koettu terveydentila vaihtelee ikäryhmittäin ja sukupuolittain

Lapset ja nuoret kokevat terveydentilansa Etelä-Pohjanmaalla hiukan muuta maata harvemmin keskinkertaiseksi tai huonoksi, mutta osuus on ollut kasvussa. Tytöt kokevat terveydentilansa useammin keskinkertaiseksi tai huonoksi kuin pojat. Eniten heitä on ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden naispuolisissa opiskelijoissa (38,8 %).⁽¹⁹⁾

Terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi kokevien osuus 20–64 vuotioiden osalta on Etelä-Pohjanmaalla vertailumaakuntia ja koko maata korkeampi. Osuus nousi alueella vuodesta 2018 vuoteen 2020 kuusi prosenttiyksikköä.^{(26) (28)}

Terveytensä keskitasoisiksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus, 20–64-v. (%)⁽²⁶⁾

Korkea MPR-rokotteen kattavuus – alhainen influenssarokotuskattavuus

Etelä-Pohjanmaalla 65 vuotta täyttäneiden influenssarokotuskattavuus oli maan matalimpia. Viimeisen viiden vuoden aikana rokotuskattavuus on alueella vaihdellut, mutta kokonaisuutena se on ollut kasvusuuntainen. Alueen erikoissairaanhoidon hoitohenkilökunnan influenssarokotuskattavuus oli koko maata parempi.⁽¹⁷⁾ Tuhkarokolta, sikotaudilta ja vihuri-rokolta suojaavan MPR-rokotteen kattavuus oli Etelä-Pohjanmaalla koko maata parempi⁽²⁹⁾ ja kansallisen tavoitteen mukainen⁽¹⁷⁾.

Pikkulasten ja kouluikäisten rokotusten toteuttamisessa tai rokotusten kirjaamisessa ja tiedon siirrossa on ongelmia. Tilastojen perusteella näyttää, että pikkulasten rokotussarjoja ei viedä loppuun ja esimerkiksi kouluikäisten tyttöjen HPV-rokotuskattavuus jää maan keskitasoa matalammaksi. Kurkkumätä-, jäykkäkouristus- ja hinkuyskärokotteen saaneiden kouluikäisten osuus oli hieman maan keskitasoa parempi, mutta ei edelleenkaan riittävä.⁽¹⁷⁾

Terveydentila koetaan aiempaa useammin keskinkertaiseksi tai huonoksi.

Nuoret käyttävät huumeita vertailumaakuntia vähemmän.

Nuorten huumeiden käyttö vähäistä – ikääntyneillä alkoholin liikakäyttö lisääntynyt

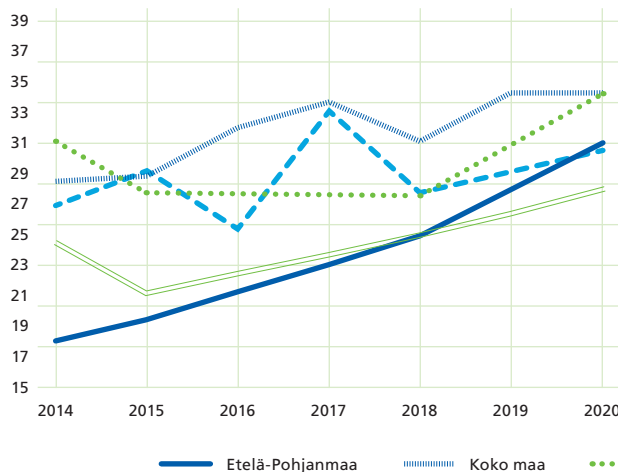
Päihde- ja riippuvuusongelmiin liittyvän hoidon tarve oli alueella vähäisempää kuin koko maassa alkoholin myyntilastojen, alkoholia liikaa käyttävien, huumeiden käytön ja uusien hepatiitti-C-pistoinfektioiden perusteella. Alueen huumausainerikoksien määrä oli kuitenkin koko maan tasoa. ⁽¹⁷⁾ Positiivista on nuorten vähäinen huumeiden käyttö ⁽¹⁶⁾, joka on koko maan tasoa ja vertailumaakuntia vähäisempää ⁽³⁰⁾.

Etelä-Pohjanmaalla alkoholia liikaa käyttävien osuus 20 vuotta täyttäneiden osalta on (29,2 %) hiukan koko maan tasoa pienempi (31,2 %). Liikaa käyttävien osuus on myös pienentynyt vuoteen 2018 saakka, mutta vuonna 2020 trendi näyttää kääntyneen. Liikakäyttö on selvästi yleisempää miehillä (40,2 %) kuin naisilla (16,2 %).

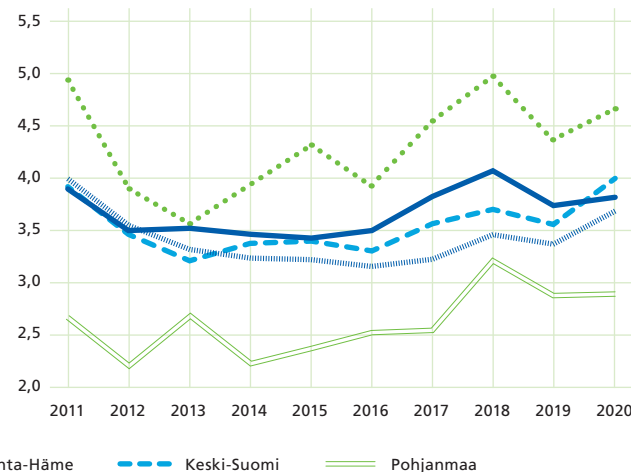
Ikäryhmittäin tarkasteltuna liikaa käyttävien osuus on 65 vuotta täyttäneillä selvässä kasvussa Etelä-Pohjanmaalla. Tässä ikäryhmässä liikaa käyttävien naisten osuus oli kaksinkertaistunut kahdessa vuodessa 7,4 %:sta 15 %:iin. ⁽²⁶⁾ Pienituloisilla alkoholikuolemien vuoksi menetettyjen elinvuosien määrä on laskussa Etelä-Pohjanmaalla ja koko maan tasolla ⁽³¹⁾. Rattijuopumusten kokonaismäärässä ei ole tapahtunut suuria muutoksia, mutta muiden huumaavien aineiden osuus rattijuopumusten määrästä on noussut ⁽³²⁾.

Tupakointi on Suomessa vähentynyt jo pitkään ⁽³³⁾. Päivittäin tupakkatuotteita tai nikotiinipitoisia sähkösavukkeita käyttäviä on Etelä-Pohjanmaalla 17 % (20–74-vuotiaat), joka on koko maan tasoa jonkin verran korkeampi ⁽²⁰⁾. Matalasti koulutettujen päivittäinen tupakointi yleistyi hieman vuodesta 2018 ja on alueella yleisempää kuin vertailumaakunnissa ⁽²⁶⁾. Lasten ja nuorten tupak-

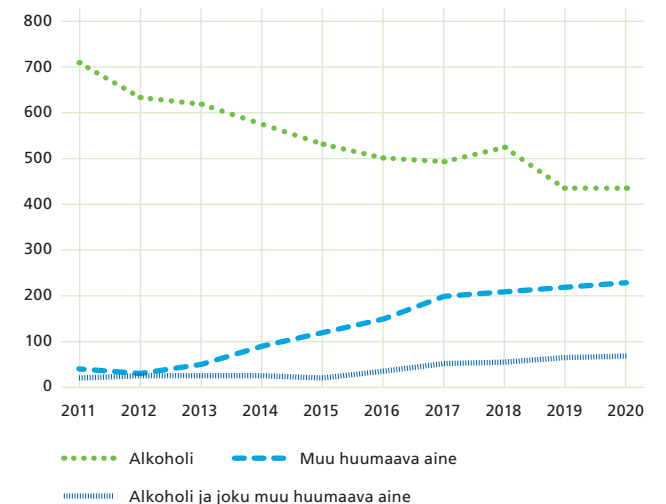
Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C), 65 v. täyttäneet (%) ⁽²⁶⁾

Rattijuopumukset per 1000 asukasta. ⁽³⁰⁾

Rattijuopumus, alkoholi ja muut huumaavat aineet Etelä-Pohjanmaa. ⁽³²⁾

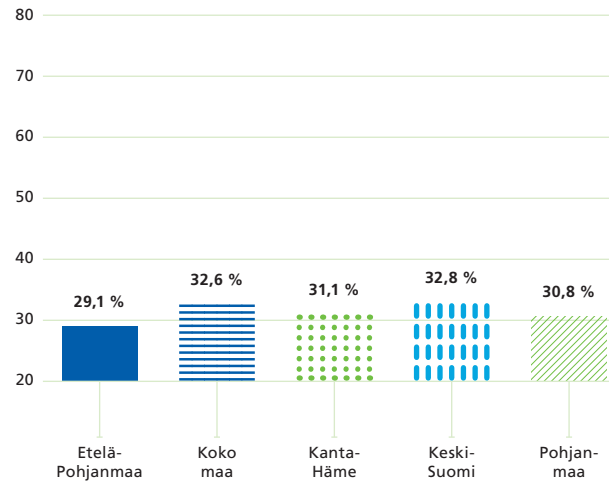

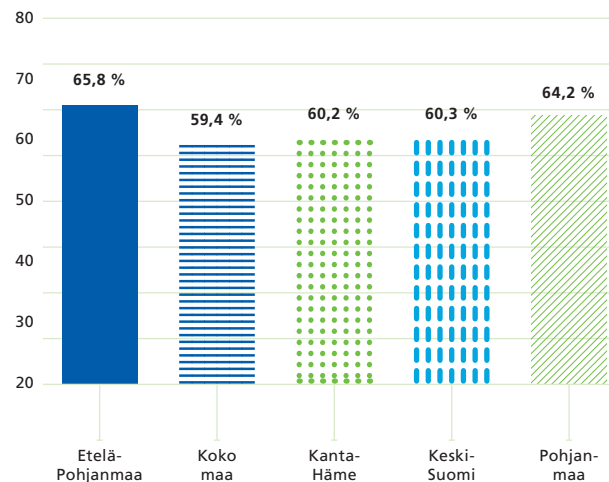
Vain reilu neljännes 20 vuotta täyttäneistä syö riittävästi kasviksia, marjoja ja hedelmiä.

Kasviksia ja hedelmiä ravitsemussuosituksen mukaisesti käyttävien osuus, 20 v. täyttäneet (%) ⁽²⁰⁾

Voita tai voi-kasviöljyseosta päivittäin käyttävien osuus, 20 v. täyttäneet (%) ⁽²⁰⁾

katuotteiden käyttö on vähentynyt. Ammattioppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista Etelä-Pohjanmaalla tupakkatuotteita päivittäin käyttää kuitenkin lähes joka kolmas mutta lukiossa vastaavasti vain 5,0 %. ⁽¹⁹⁾

Kasvien, marjojen ja hedelmien syöntiä tulisi lisätä

Lähes joka kolmas 8. ja 9. luokan oppilas Etelä-Pohjanmaalla ei syö koululounasta päivittäin, mutta tilanne on koko maan tasoa parempi ⁽¹⁹⁾. Vähintään kaksi kertaa päivässä hedelmiä, marjoja tai kasviksia syöviä on toiseksi vähiten koko maassa (8. ja 9. lk oppilaat ja ammattioppilaitoksen 1. ja 2. luokan opiskelijat) ⁽³⁴⁾. Etelä-Pohjanmaalla kasviksia ja hedelmiä syödään aikuisväestössäkkin liian vähän. Reilu neljännes 20 vuotta täyttäneistä syö niitä suositusten mukaisesti, joka on vertailumaakuntien pienin osuus. Sen sijaan voita ja voi-kasviöljyseosta päivittäin käyttävien osuus on vertailumaakuntien korkein ja maan kolmanneksi suurin. ⁽²⁰⁾

Lasten ja nuorten tupakkatuotteiden käyttö on vähentynyt.

Liikkuminen vähäisempää muuhun maahan verrattuna

Lapsissa ja nuorissa vähintään tunnin päivässä liikkuvia on koko maata vähemmän. Erityisesti 8. ja 9. luokan oppilaat liikkuvat koko maata vähemmän. Ammattioppilaitoksen 1. ja 2. luokan tytöistä vain 10 % liikkuu vähintään tunnin päivässä. Pojista useampi liikkuu vähintään tunnin päivässä kuin tytöistä. ⁽³⁵⁾ Kestävyysskunto on alueen lapsilla ja nuorilla Move! -mittausten perusteella koko maan tasoa alhaisempi ⁽³⁶⁾.

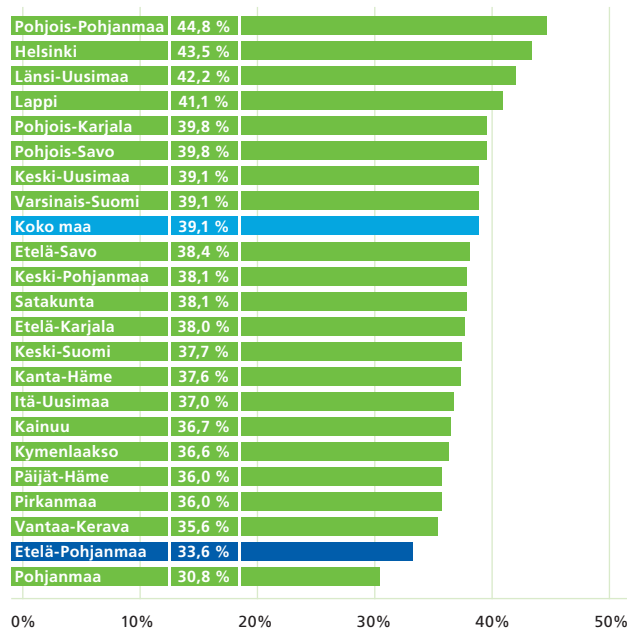
Terveysliikuntasuosituksen mukaan liikkuvia 20 vuotta täyttäneitä aikuisia on Etelä-Pohjanmaalla kolmannes, mikä on toiseksi vähiten koko maassa ⁽²⁰⁾. Vapaa-ajan liikuntaa harrasta-

mattomien osuus on kuitenkin vähentynyt ja on maan keskitasoa ⁽²⁸⁾.

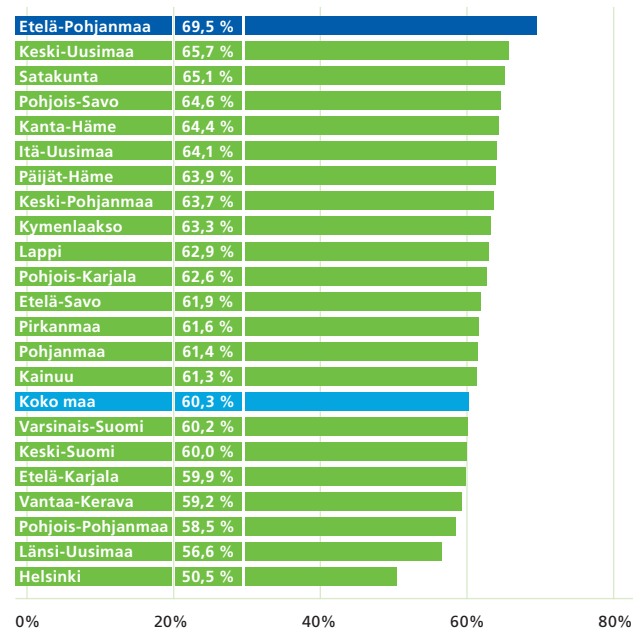
Ylipaino on alueen suuri haaste

FinLapset 2019 tulosten mukaan Etelä-Pohjanmaalla 2-6-vuotiaiden ylipaino ja lihavuus oli mukana olleista maakunnista yleisintä. Pojista ylipainoisia tai lihavia on reilu neljännes (28,2 %, koko maa 23,8 %) tytöistä vajaa viidennes (17,2 %, koko maa 14,6 %). ⁽³⁷⁾ Kouluterveyskyselyn mukaan alueellamme on maan eniten ylipainoisia lapsia ja nuoria. Pojilla ylipaino on tyttöjä yleisempää. Yläkoulun 8. ja 9. luokan oppilaista ja lukion 1. ja 2. luokan opiskelijoista reilu viidennes on ylipainoisia, ammattioppilaitoksen 1. ja 2. luokan opiskelijoista lähes joka kolmas. ⁽¹⁹⁾

Terveysliikuntasuosituksen saavuttavien osuus, 20 v. täyttäneet (%) ⁽²⁶⁾

Ylipainoisten osuus, 20 v. täyttäneet (%) ⁽²⁶⁾

Alueella ylipainoisten ja lihavien osuudet ovat maan korkeimpia.

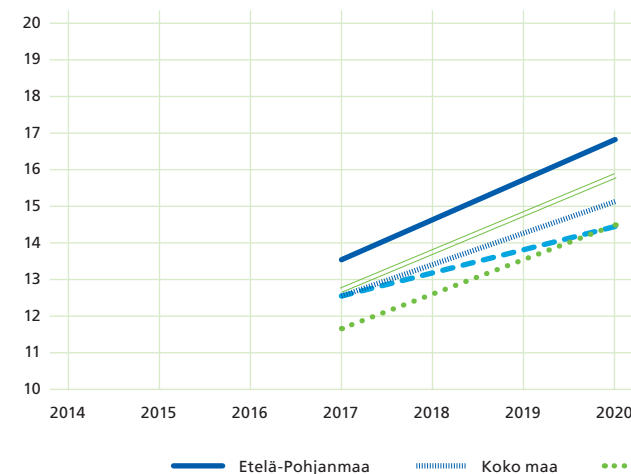

Myös aikuisväestössä (20 vuotta täyttäneet) ylipainoisia on Etelä-Pohjanmaalla maan eniten eli 69,5 %. Kolme neljästä Etelä-Pohjanmaalla asuvasta miehestä on ylipainoinen. ⁽²⁰⁾ Lihavien osuus on maan kolmanneksi korkein ⁽²⁰⁾ ja lihavuuden yleisyys on kasvanut 2014 vuodesta 6,5 prosenttiyksikköä. ⁽²⁶⁾

Lasten ja nuorten suun terveydessä parannettavaa

Tervehampaisia 12-vuotiaista Etelä-Pohjanmaalla on 56,9 %, joka on hiukan koko maan tasoa alhaisempi. Osuus on kuitenkin kasvanut viimeisen kahden vuoden aikana noin 5 prosenttiyksikköä ⁽³⁸⁾. Harvemmin kuin kaksi kertaa päivässä hampaita harjaavia lapsia ja nuoria on koko maata enemmän ja vertailumaakunnista eniten ⁽³⁵⁾.

Kokenut vanhempien tai muiden huoltajien aikuisten fyysisistä väkivaltaa vuoden aikana, 4. ja 5. luokan oppilaita (%) ⁽¹⁹⁾

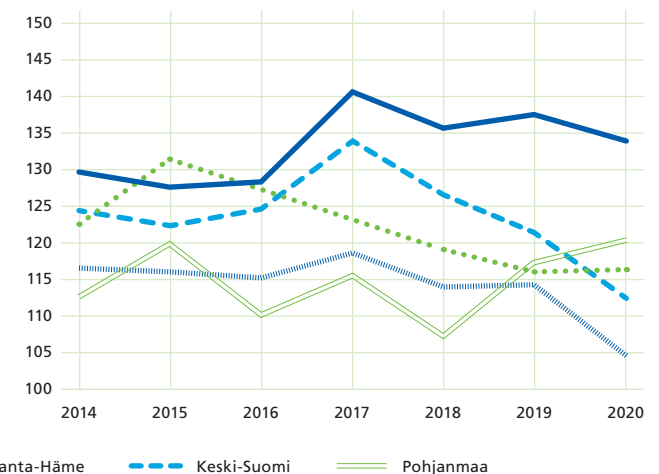

Lasten kokema väkivalta yleistynyt

Lasten ja nuorten kokema väkivalta vanhempien tai huoltajien toimesta on yleistynyt etenkin nuorempien lasten kohdalla. Yleisintä koettu väkivalta on 5. ja 6. luokan oppilaiden keskuudessa (16,8 %), mikä on vertailumaakuntien korkein luku. ⁽¹⁹⁾

Lonkkamurtumia Etelä-Pohjanmaalla esiintyy 65 vuotta täyttäneillä yhtä paljon kuin maassa keskimäärin. Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidettuja potilaita Etelä-Pohjanmaalla sen sijaan on koko maan tasoa enemmän ja vertailumaakunnista eniten. Sen sijaan pienten lasten osalta (0–6-vuotiaat) vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidettujen määrä oli koko maan tasoa ja vertailumaakunnista pienin. ⁽³⁹⁾

Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut potilaat / 10 000 asukasta ⁽³⁹⁾

Yksinäisyys herättää huolta – yksinäisiä aikuisväestössä maakunnista vähiten

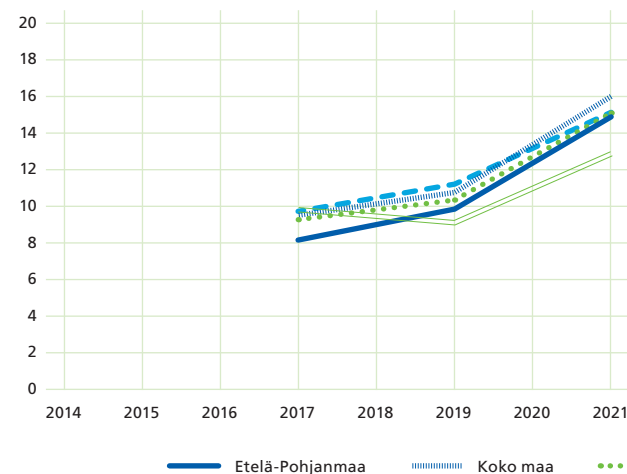
Asukkaiden osallistumiskeinot on Etelä-Pohjanmaalla kuvattu heikosti kuntien verkkosivuilla verrattuna koko maahan ja vertailumaakuntiin. Väestöryhmien välisten terveyserojen raportointi valtuustolle toteutui vertailumaakunnista parhaiten, mutta koko maan tasoa hiukan heikommin. ⁽¹⁸⁾

Kouluterveyskyselyyn 2021 mukaan lapset ja nuoret kokevat yksinäisyyttä alueella kuta-kuinkin muun maan tapaan, mutta yksinäisyys näyttää lisääntyneen. Tytöistä merkittävästi suurempi osuus kokee yksinäisyyttä kuin pojista. Alueen lapset ja nuoret kokevat jonkin verran harvemmin, etteivät ole tärkeä osa kouluyhteisöä. Yleisimpiä tällaiset kokemukset ovat 8. ja 9. luokan tytöillä. ⁽¹⁹⁾

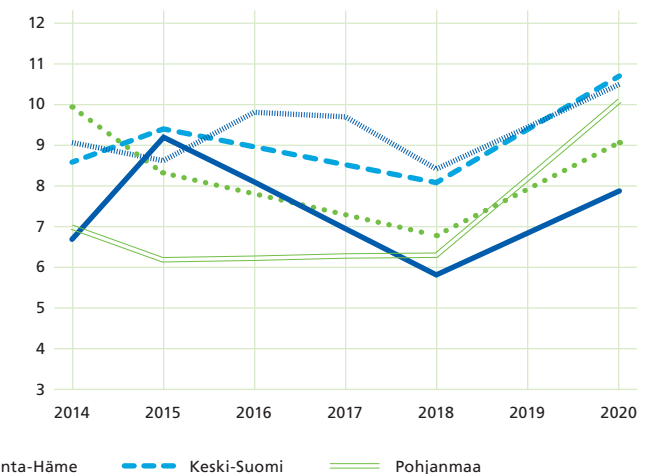
Pohjalaismaakuntien hyvinvointibarometrin 2021 mukaan yksinäisyys nähtiin Etelä-Pohjanmaalla usein ongelmana (89 % vastaajista) ⁽¹²⁾. FinSote 2020 -tutkimuksen mukaan yksinäiseksi itsensä tuntevia oli kuitenkin 20 vuotta täyttäneissä Etelä-Pohjanmaalla vähiten koko maassa, mutta yksinäisyys näyttää kuitenkin lisääntyneen vuodesta 2018. ^{(26) (28)}

Järjestöihin tulleiden yhteydenottojen perusteella arvioidaan, että korona on lisännyt esimerkiksi yksinäisyyden tunteen kokemuksia. Erityisesti tämä näyttäytyy niillä henkilöillä, joilla sosiaaliset verkostot ovat muutenkin vähäiset. Osallistumisen rajoitukset ovat vaikeuttaneet sosiaalisten kontaktien luomista eikä digitaalinen osallistuminen onnistu kaikilla. ⁽²²⁾ Myös pohjalaismaakuntien hyvinvointibarometrin 2021 mukaan koronan arvioidaan pahentaneen sosiaaliin suhteisiin ja itsensä toteuttamiseen liittyviä ongelmia ⁽¹²⁾.

Tuntee itsensä yksinäiseksi, 8. ja 9. luokan oppilaista (%) ⁽¹⁹⁾

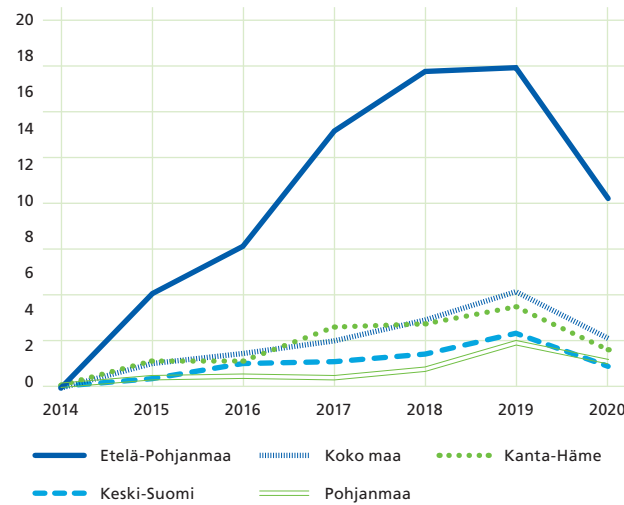

Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus, 20 v. täyttäneet (%) ⁽²⁶⁾

Työttömien terveystarkastukset,
% työttömistä (40)

Järjestötoimintaan
osallistumis-
aktiivisuus on koko
maan taso.

Työttömien terveystarkastukset toteutuneet hyvin – määrät laskussa vuonna 2020

Työttömien terveystarkastukset toteutuvat selvästi vertailumaakuntia ja koko maata paremmin. Vuonna 2019 osuus oli 17,1 % ja koko maassa 5,2 %. Vuonna 2020 luvuissa näkyi laajasti laskua, joka selittyyneen koronapandemian vaikutuksilla. ⁽⁴⁰⁾

Etelä-Pohjanmaalla monipuolista järjestötoimintaa – euromääräiset avustukset asukasta kohti pienet

Järjestötoimintaan Etelä-Pohjanmaalla osallistutaan muun maan tapaan ⁽²⁶⁾. Vuosien 2018–2020 välillä osallistuminen näyttäisi vähentyneen erityisesti 55–74-vuotiaiden naisten joukossa ⁽²²⁾. Etelä-Pohjanmaalla järjestötoiminta vaikuttaa aktiiviselta sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksesta (STEA) haettujen ja saatujen avustusten sekä niiden yhteydessä kuvattujen hankkeiden perusteella. Toimintaa kohdennettiin monipuolisesti eri väestöryhmille mm. lapset ja nuoret, päihdeongelmaiset, maahanmuuttajat, vammaiset, ikäänntyneet, muistisairaat ja omaishoitajat. ⁽¹⁷⁾ Suomen sosiaali- ja terveys ry (SOSTE) järjestöbarometrin 2020 mukaan Etelä-Pohjanmaalla on sote-yhdistyksiä toiseksi eniten vertailumaakuntiin nähden, mutta Etelä-Pohjanmaalle myönnetään vähiten avustuksia. Tästä johtuen myös STEAn avustus asukasta kohden on pienin. ⁽²²⁾

Nuorten kokemaa ahdistuneisuutta on lisääntynyt.

3.3 Elämänlaatu ja mielen hyvinvointi

Enemmistö tyytyväisiä elämäänsä – tyytymättömyys ja ahdistuneisuus yleisempää tytöillä

Enemmistö lapsista ja nuorista kertoo olevansa tyytyväisiä elämäänsä tällä hetkellä. Vuonna 2021 tyytyväisten osuus kuitenkin laski selvästi vuodesta 2019 Etelä-Pohjanmaalla ja myös kaikissa vertailumaakunnissa. Tytöissä tyytymättömiä on enemmän kuin pojissa. Tyytyväisten osuus on pienin 8. ja 9. luokan tyttöjen keskuudessa. ⁽¹⁹⁾ Myös kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta raportoivien lasten ja nuorten osuus nousi merkittävästä vuodesta 2019. Yläkoulukäisten tyttöjen kohdalla osuus nousi lähes 30 prosenttiin. Tytöt kokevatkin kohtalaista tai

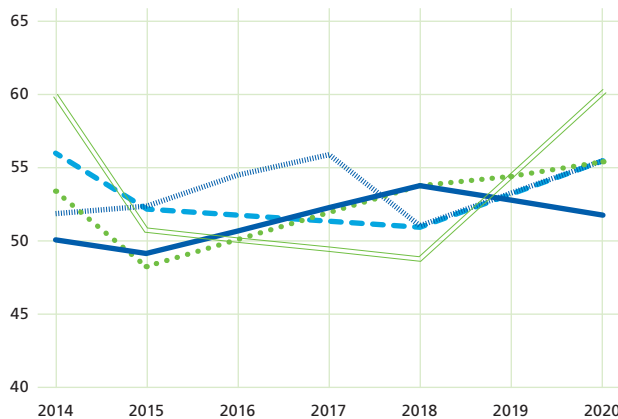
vaikeaa ahdistuneisuutta huomattavasti poikia useammin. ⁽¹⁹⁾

Elämänlaatunsa hyväksi tuntevien osuus 20 vuotta täyttäneillä on koko maan tasolla. Ikäryhmittäin tarkasteltuna 65 vuotta täyttäneistä elämänlaatunsa hyväksi tuntevia on vertailumaakunnista vähiten ⁽²⁶⁾. Pohjalaismaakuntien hyvinvointibarometrissa 2021 mielen-terveysongelmaisten hyvinvoinnin tila nähdään Etelä-Pohjanmaalla aiempaa huonompana. Mielen-terveysongelmaisten hyvinvoinnin tilan arvioi hyväksi vain 11 % vastaajista. ⁽¹²⁾

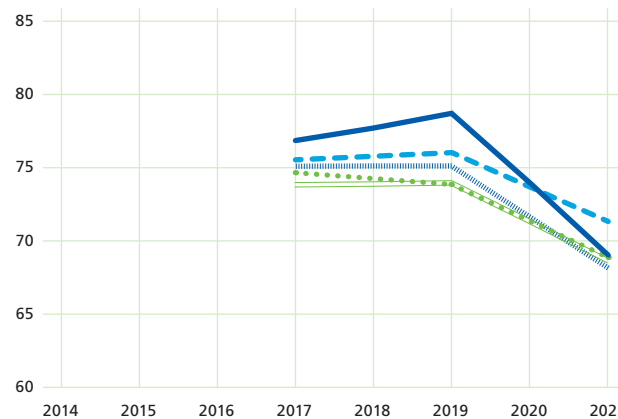
Psykkisesti kuormittuneiden osuus pieni – mielen-terveyshäiriöt aiheuttavat työkyvyttömyyttä

Psykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus 20 vuotta täyttäneillä on Etelä-Pohjanmaalla

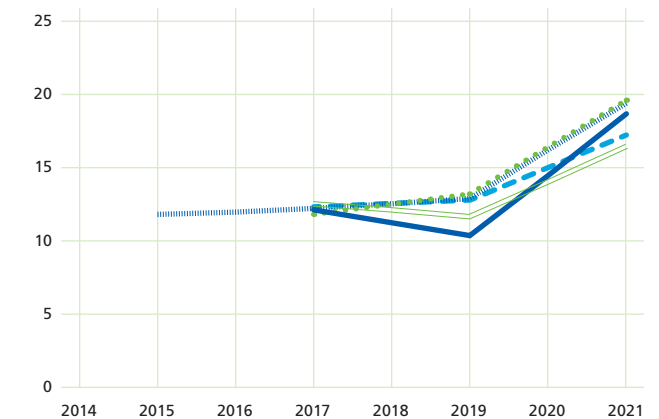
Elämänlaatunsa (EuroHIS-8) hyväksi tuntevien osuus, 65 v. täyttäneet (%) ⁽²⁶⁾

Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, 8. ja 9. luokan oppilaista (%) ⁽¹⁹⁾

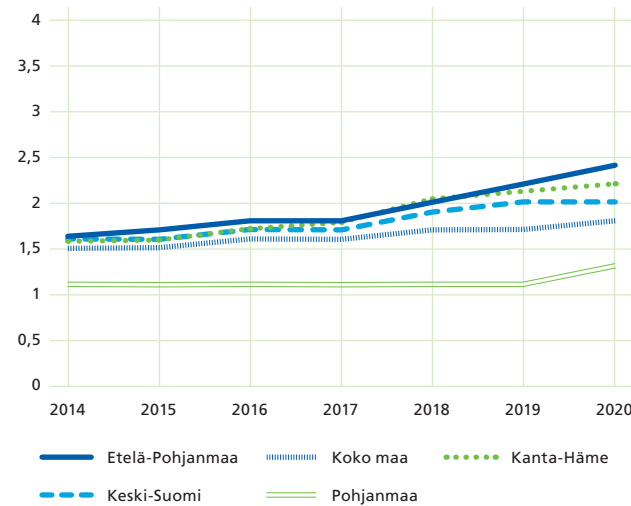
Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, 8. ja 9. luokan oppilaista (%) ⁽¹⁹⁾

— Etelä-Pohjanmaa   ..... Koko maa   ..... Kanta-Häme   - - - Keski-Suomi   — Pohjanmaa

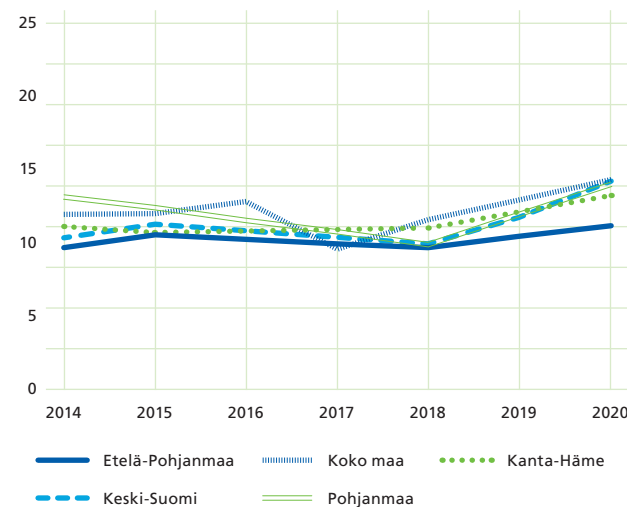

Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat, 18–34-vuotiaat (%) ⁽²⁷⁾

vertailumaakuntien pienin ja koko maan tasoa pienempi. Kuitenkin 20–64-vuotiailla psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus kasvoi. ⁽²⁶⁾ Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavien osuus 18–34-vuotiailla on Etelä-Pohjanmaalla vertailumaakuntien korkein (2,4 %) ja osuus on ollut kasvussa ⁽²⁷⁾.

Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus, 20 v. täyttäneet (%) ⁽²⁶⁾

Arvostetaan sitä kaikkea hyvää ja kaunista mitä meillä on.

Mitä hyvinvointi sinulle merkitsee?
Hyte-kysely 11/2021

Hyvä elää Etelä-Pohjanmaalla

OSA 2

Hyvinvointisuunnitelma 2022–2025

Hyvinvointisuunnitelma 2022–2025

Hyvää arkea,
joka ylläpitää
hyvinvointia.

Hyvinvointisuunnitelman painopisteiksi on valittu Etelä-Pohjanmaan alueen asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kannalta keskeiset osa-alueet. Suunnitelma on laadittu vuosille 2022–2025. Painopisteet on valittu väestön terveysseurantatietoja ja asiantuntijatietoa hyödyntäen. Hyvinvointisuunnitelma tukee hallitusohjelman toimeenpanoa, jossa tavoitteena on hyvinvointi-, terveys- ja tuloerojen kaventaminen ja osallisuuden lisääminen. Lisäksi hallitusohjelman tavoitteena on parantaa kansansairauksien ehkäisyä ja hoidon vaikuttavuutta sekä lisätä matalan kynnyksen elintapaohjausta ja ennaltaehkäiseviä toimia.⁽⁴¹⁾ Valitut painopisteet sisältyvät myös hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030 toimeenpanosuunnitelmaan⁽⁴²⁾.

Hyvinvointisuunnitelman painopisteet

Etelä-Pohjanmaan alueen kolme keskeistä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopistettä ovat:

1. Työ- ja toimintakyky
2. Hyvinvoiva arki
3. Elämänlaatu ja mielen hyvinvointi

Lisäksi läpileikkaavina kokonaisuuksina huomioidaan:

- Palveluiden saatavuus ja yhdenvertaisuus
- Sähköiset palvelut
- Osallisuus

Edellä mainituille painopisteille on määritelty suunnitelmassa toimenpiteet, seurantamenetelmät ja mittarit. Suunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan vuosittain.

Yhteistyötä ja jatkokehittämistä

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä tehdään useiden eri toimijoiden kautta. Toimijoita ovat esimerkiksi kunnat, järjestöt, seurakunnat, yritykset, poliisi ja jatkossa myös hyvinvointialueet. Monet toimenpiteet toteutetaan yhteistyössä eri toimijoiden kesken. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus vaikuttaa monien palveluiden ja toimintojen järjestämiseen.

Suunnitelman toimeenpanossa on jatkossa täsmällisemmin huomioitava eri toimijoiden roolit ja vastuut. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työtä tehdään yhdessä, jotta Etelä-Pohjanmaalla olisi hyvä elää. Suunnitelmaa tulee jatkossa tarkentaa ja päivittää asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Toimijat voivat kuitenkin jo nyt omissa toiminnassaan eri tavoin edistää yhteisesti sovittujen painopiste-

Mitä sinä toivot tulevaisuudelta?
Hyte-kysely 11/2021

Mahdollisuutta
nauttia
eläkepäivistä
mahdollisimman
terveenä.

alueiden mukaisia tavoitteita ja toimenpiteitä. Myös tiedonkeruun menetelmiä tulee kehittää ja seurantaan sisällytettäviä indikaattoreita päivittää. Jatkossa hyödynnetään esimerkiksi ammattilaisten kokemustiedonkeruun systemaattista toimintamallia (SORA), jonka jatkokehittäminen tapahtuu vuoden 2022 aikana yhteistyössä Sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIAn ja Tulevaisuuden sote-keskus-hankkeen sekä muiden kehittäjäorganisaatioiden kanssa. Asukkaiden osallistaminen täytyy huomioida jatkosuunnittelussa entistä vahvemmin.

Alueellisessa hyvinvointikertomuksessa ja -suunnitelmassa ei ole huomioitu kaikkia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen sisältöjä. Kun-nissa ja alueella on myös muita tärkeitä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen osa-alueita. Hyvinvointikertomuksessa ja -suunnitelmassa on korostettu niitä sisältöjä, jotka on nähty alueellisesti merkittävänä - ja joihin vaikuttaminen lisää hyvinvointia ja terveyttä Etelä-Pohjanmaalla. Alla mainitut asiakirjat täydentävät hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman tavoitteita ja toimenpiteitä mm. kulttuurihyvinvoinnin ja ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta.

Täydentäviä asiakirjoja

- Hyvinvointikertomusta ja -suunnitelmaa tukevat ja täydentävät seuraavat asiakirjat
- Ennaltaehkäisevän päihdetyön suunnitelma (tulossa 2022)
- Etelä-Pohjanmaan alueellinen huumestrategia 2021
- Etelä-Pohjanmaan kulttuurihyvinvointisuunnitelma
- Järjestötietoraportti
- Kuntakortit
- Maakunnallinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma "Laatua lakeuksien lapsille ja nuorille" (tulossa 2022)

Hyvinvointisuunnitelman taulukoissa esitettyjen mittareiden ja indikaattoreiden lisäksi seurataan esimerkiksi seuraavia aineistoja: työllisyystilasto, väestön koulutus rakenne, hyvinvointibarometri, sairastavuusindeksi ja ammattilaisten kokemustiedonkeruun systemaattinen toimintamalli (SORA).

Painopiste 1: Työ- ja toimintakyky

- PAINOPISTEEN TAVOITTEET**
1. Työ- ja toimintakyky paranee
  2. Työn kuormittavuus tasapainottuu
  3. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirrytään vähemmän
  4. Sairauspoissaolot vähenevät
  5. Työkykyisten määrä kasvaa

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030: Toimeenpanosuunnitelmaan liittyvät toimenpidenumerot: 23, 56 ja 109. ⁽⁴²⁾

LAPSET JA NUORET

Toimenpiteet

Seuranta

Mittarit

Tutustu maakunnalliseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan.

TYÖIKÄISET

Toimenpiteet

Seuranta

Mittarit

Vahvistetaan työkyvyn tuen varhaista tunnistamista ja psykososiaalisten riskien arviointia

Toimenpiteiden, ohjelmien ja mallien toteutumisen seuranta esim. kyselyiden avulla

Työkykynsä heikentyneeksi arvioivien osuus (%) (FinSote-tutkimus)

Toteutetaan työttömien terveystarkastukset aktiivisesti ja laadukkaasti

Laadullinen seuranta: Menettelytapasuosituksen toteutuminen (TOIMIA-tietokanta)

Työttömien terveystarkastukset, % työttömistä (THL, TEM)

Vahvistetaan sosiaalihuollon roolia työkyvyn ja työhön sijoittumisen tukemisessa

Työkyvyttömyyseläkettä saavat, % 16–64-vuotiaista (ETK)

Sisällytetään elintapaohjaus osaksi kuntouttavaa työtoimintaa ja sosiaalista kuntoutusta

Palveluun ohjautumisen toteutuminen

Työttömien aktiivointiaste (%) (TEM)

Sairauspäivärahaa saaneet 25–64-vuotiaat / 1 000 vastaavanikäistä (Kela)

Monialaisten työkyvyn tuen tiimien (TYKE-tiimit) toimivat alueella

Kuntouttavaan työtoimintaan ja sosiaaliseen kuntoutukseen osallistuneet

Työllisyyskatsaukset Etelä-Pohjanmaa (TEM)
Kuntoutujien määrä (Kela)

TYÖIKÄISET

Toimenpiteet	Seuranta	Mittarit
<p>Lisätään neuropsykiatrista osaamista ja luodaan osajaverkosto alueella</p> <p>Hyödynnetään kuntoutusta varhaisessa vaiheessa ennaltaehkäisevästi ja laaja-alaisesti</p> <p>Vahvistetaan ammattilaisten osaamista työkyvyn tarpeen arvioinnissa</p> <p>Otetaan käyttöön Kuormitusvaaka.fi – työkalu psykososiaalisen kuormituksen ja työn tasapainon arvioinnissa</p> <p>Tarjotaan liikunta- ja kulttuuripalveluissa työttömille kohdennettuja alennuksia ja etuuksia</p> <p>Tuetaan siirtymisvaihetta työelämästä eläkkeelle toimenpiteillä ja ohjelmilla, jotka parantavat ja ylläpitävät työ- ja toimintakykyä (esim. Aijjoos-toiminta)</p>		<p>Kykyviisari</p> <p>Työkykypistemäärä</p> <p>Niiden osuus, jotka uskovat, että todennäköisesti eivät jaksakaan työskennellä vanhuuseläkeikään saakka (%), 20–64-vuotiaat (FinSote-tutkimus)</p>

IKÄIHMISET

Toimenpiteet	Seuranta	Mittarit
<p>Otetaan käyttöön ikääntyvien toimintakyvyn ylläpitämistä tukevia toimia huomioiden muistisairaat henkilöt ja omaishoitajat</p> <p>Toteutetaan 75-vuotiaiden terveystarkastukset aktiivisesti ja laadukkaasti</p> <p>Otetaan käyttöön FINGER-toimintamalli</p>	<p>Toimenpiteiden, ohjelmien ja mallien toteutumisen seuranta esim. kyselyiden avulla</p>	<p>Itsestä huolehtimisessa vähintään suuria vaikeuksia kokevien osuus (%), 75 vuotta täyttäneet (FinSote-tutkimus)</p> <p>500 metrin matkan kävelemisessä suuria vaikeuksia kokevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet (FinSote-tutkimus)</p>

IKÄIHMISET

Toimenpiteet

Puututaan iäkkäiden henkilöiden liikkumisongelmiin varhaisessa vaiheessa

Ohjataan iäkkäitä aktiivisesti liikuntaharrastusten pariin. Fyysisen kunnon ylläpito, erityisesti alaraajojen lihasvoiman ja tasapainon harjoittaminen sekä kaatumisten ehkäisy on tärkeää

Hyödynnetään KaatumisSeula® työkaluja kaatumisten ehkäisyssä

Seuranta

Mittarit

Painopiste 2: Hyvinvoiva arki

- PAINOPISTEEN TAVOITTEET**
1. Terveelliset ravitsemustottumukset yleistyvät
  2. Liikkuminen lisääntyy
  3. Alkoholien liikkakäyttö ikääntyneillä/työikäisillä vähenee
  4. Uni ja palautuminen paranee
  5. Suun terveyden edistäminen

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030: Toimeenpanosuunnitelmaan liittyvät toimenpidenumerot: 99, 106 ja 107. ⁽⁴²⁾

LAPSET JA NUORET

Toimenpiteet

Seuranta

Mittarit

Tutustu maakunnalliseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan.

TYÖIKÄISET

Toimenpiteet

Seuranta

Mittarit

Tarjotaan matalan kynnyksen elintapaohjausta, ravitsemusohjausta ja liikuntaneuvontaa koko hyvinvointialueella

Otetaan käyttöön elintapaohjauksen käsikirja ja juurrutetaan pysyväksi toimintamalliksi

Viestitään aktiivisesti terveyttä ja hyvinvointia edistävästä elintavoista ja tapahtumista

Huomioidaan työterveyshuollossa elintavat kokonaisvaltaisesti

Edistetään työnantajien antamaa tukea liikkumiseen

Toimenpiteiden, ohjelmien ja mallien toteutumisen seuranta esim. kyselyiden avulla

Elintapa- ja ravitsemusohjauksen ja liikuntaneuvonnan toteutuminen kunnissa ja hyvinvointialueella

Elintapaohjauksen käsikirjan käyttöönoton seuranta

Uutis- ja tapahtumaseuranta

Liikuntaneuvonnan toteutuminen (TEAviisari)

Lihavien osuus (%), 20 vuotta täyttäneistä (FinSote-tutkimus)

Ylipainoisten osuus (%), 20 vuotta täyttäneistä (FinSote-tutkimus)

Elintapaohjauksen käsikirjan kävijäseuranta

Kasviksia ja hedelmiä ravitsemussuositusten mukaisesti käyttävien osuus (%), 20–64-vuotiaat (FinSote-tutkimus)

TYÖIKÄISET

Toimenpiteet	Seuranta	Mittarit
Otetaan paremmin huomioon liikkumista tukevat arkiympäristöt	Liikuntapaikkojen määrä	<p>Terveysliikuntasuosituksen mukaan liian vähän liikkuvien osuus (%), 20–64 vuotiaat (FinSote-tutkimus)</p> <p>Liikuntapaikkojen määrä, Lipas-tietokanta</p> <p>Liikuntatoiminnan asukaskohtaiset nettokustannukset, Lipas-tietokanta</p>
Vahvistetaan ammattilaisten elintapaohjausosaamista (esim. elintapaohjauksen koulutukset)	Elintapaohjauksen perusteet -verkkokurssin palautekyselyn tulokset	Elintapaohjauksen perusteet -verkkokoulutus käyttäjämäärä
Pilotoidaan Audit-C ja mini-interventio toimintamalli ja laajennetaan se perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon yksiköihin	Audit-C ja mini-interventioiden määrät	Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C) (%), 20–64 vuotiaat (FinSote-tutkimus)
Kuntalaisten kannustaminen säännölliseen suun ja hampaiden omahoitoon sekä tutkimukseen. Hyvinvointialueen ja kuntien yhteistyö esimerkiksi erityisryhmien osalta: suun tutkimus osana työttömien terveystarkastusta, ohjaus suun tutkimukseen kutsunnoissa		<p>Suun tutkimusten määrät %-osuutena väestöstä (potilastietojärjestelmä).</p> <p>Korjaavan hoidon tarve, paikattavien hampaiden määrä/tarkastettu potilas, keskiarvo (potilastietojärjestelmä).</p> <p>Kaksi kertaa päivässä hampaansa harvaajien osuus tarkastetuista (potilastietojärjestelmä).</p>

IKÄIHMISET

Toimenpiteet	Seuranta	Mittarit
Samat kuin työikäisillä	Toimenpiteiden, ohjelmien ja mallien toteutumisen seuranta esim. kyselyiden avulla	Kasviksia ja hedelmiä ravitsemussuositusten mukaisesti käyttävien osuus (%), 65 v täyttäneet (FinSote-tutkimus)
Arvioidaan ikääntyneiden vajaaravitsemuksen riski säännöllisesti	Vajaaravitsemusriskin tilastointi	Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C) (%), 65 v täyttäneet (FinSote-tutkimus)
Toteutetaan ikääntyneiden terveystarkastukset säännöllisesti ja laadukkaasti		Terveysliikuntasuosituksen mukaan liian vähän liikkuvien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet (FinSote-tutkimus) Kartoitusten ja tarkastusten määrät

Painopiste 3: Elämänlaatu ja mielen hyvinvointi

- PAINOPISTEEN TAVOITTEET**
1. Elämänlaatu paranee
  2. Mielen hyvinvointi lisääntyy
  3. Mielen terveyteen saa apua matalalla kynnyksellä
  4. Yksinäisyys vähenee
  5. Ammattilaisten mielen terveysosaaminen vahvistuu

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030: Toimeenpanosuunnitelmaan liittyvät toimenpidenumerot: 57, 59, 106 ja 126. ⁽⁴²⁾

LAPSET JA NUORET

Toimenpiteet

Seuranta

Mittarit

Tutustu maakunnalliseen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan.

TYÖIKÄISET

Toimenpiteet

Seuranta

Mittarit

Otetaan käyttöön IPC-menetelmä työikäisten perusterveydenhuollossa

Toimenpiteiden, ohjelmien ja mallien toteutumisen seuranta esim. kyselyiden avulla

Mielen terveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat (%) (ETK)

Mielen terveydellisistä syistä tehdyt työterveyshuoltojen käynnit/niissä annetut ohjaukset ohjelmien käyttöön

Elämänlaatunsa (EuroHIS-8) hyväksi tuntevien osuus 20–64 v (%) (FinSote-tutkimus)

Vahvistetaan osaamista Motivoiva keskustelu -koulutusten avulla

Koulutusten toteutuminen hyvinvointialueella

Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus 20–64 v (%) (FinSote-tutkimus)

Koulutukseen osallistuneiden määrä ja koulutuspalautteet

Otetaan käyttöön mielen terveyden työkalupakin työkalut (Työelämän mielen terveysohjelma)

Työkalujen käytön seuranta

TYÖIKÄISET

Toimenpiteet	Seuranta	Mittarit
<p>Käynnistetään Käynti Kerrallaan Terapiamenetelmän käyttöönotto/koulutukset perusterveydenhuollossa</p> <p>Käynnistetään kulttuurihyvinvointisuunnitelman toimeenpano</p>	<p>Koulutusten toteutuminen alueella</p>	<p>Menetelmän mukaiset käynnit ja jatkotoimenpiteet</p>

IKÄIHMISET

Toimenpiteet	Seuranta	Mittarit
<p>Vahvistetaan ikääntyneiden mielenterveystaitoja vaikuttaviksi arvioituja menetelmien avulla</p> <p>Kehitetään ikääntyneiden digitaitoja</p> <p>Kehitetään matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen toimintaa</p> <p>Järjestetään kokemusasiantuntijatapaamisia ja -ryhmiä</p>	<p>Toimenpiteiden, ohjelmien ja mallien toteutumisen seuranta esim. kyselyiden avulla</p>	<p>Elämänlaatunsa (EuroHIS-8) hyväksi tuntevien osuus 65 vuotta täyttäneet (%) (FinSote-tutkimus)</p> <p>Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus 65 vuotta täyttäneet (%) (FinSote-tutkimus)</p> <p>Tapaamisten/ryhmien kokoontumistilastot</p>

Palveluiden saatavuus ja yhdenvertaisuus

- TAVOITTEET**
1. Palvelut ja toimenpiteet ovat saavutettavia ja yhdenvertaisia
  2. Ammattilaiset ja asukkaat ovat tietoisia saatavilla olevista palveluista

Toimenpiteet	Seuranta	Mittarit
Tiedotetaan palveluista ammattilaisille ja asukkaille monikanavaisesti (esim. elintapaohjauspalvelut)	Asukkaiden tyytyväisyys palveluiden saatavuuteen ja yhdenvertaisuuteen	Asiakastyytyväisyyskyselyt

Sähköiset palvelut

- TAVOITTEET**
1. Sähköisiä palveluita hyödynnetään enemmän
  2. Ohjautuminen sähköisiin palveluihin on sujuvaa

Toimenpiteet	Seuranta	Mittarit
Otetaan käyttöön sähköisiä palveluita, kuten sähköiset terveys- ja hyvinvointitarkastukset, omahoito-ohjelmat ja valmennukset (mm. Omaolo.fi ja Terveyskyla.fi) Viestitään sähköisistä palveluista ja ohjataan asiakkaita ja ammattilaisia aktiivisesti sähköisten palveluiden käyttöön	Käyttöön otetut palvelut	Palveluiden käyttötilastot Asioinut sosiaali- ja terveyspalveluissa sähköisesti (%), 20–64-vuotiaat ja 65 vuotta täyttäneet (FinSote-tutkimus)

Osallisuus

TAVOITTEET 1. Asukkailla on mahdollisuus aktiiviseen osallistumiseen

Toimenpiteet	Seuranta	Mittarit
Aktiivinen järjestöneuvoston, muiden alueellisten neuvostojen ja toimielinten toiminta	Toimenpiteiden, ohjelmien ja mallien toteutumisen seuranta esim. kyselyiden avulla	TEAvisari – Osallisuus (Kuntajohto, Liikunta, Kulttuuri ja Perusterveydenhuolto)
Hyödynnetään paremmin julkisia vapaa-ajan palveluita	Toiminta-aktiivisuus	Aktiivisesti järjestötoimintaan tms. osallistuvien osuus (%), 20–64-vuotiaat ja 65 vuotta täyttäneet (FinSote-tutkimus)
Varmistetaan palveluiden saatavuus myös niille asiakasryhmille, joille sähköinen asiointi ei ole mahdollista (monikanavaiset palvelut)	Kyselyt ja palautteet	Osallisuusindikaattori (FinSote-tutkimus)
Yhtenäistetään tavat kuulla asukkaita (esim. alueelliset päihdekyselyt) ja kerätään asukkaiden sekä asiakkaiden palautteet		Tulosten analysointi Asiakasuskollisuuden mittaaminen, NPS tavoite 80 %

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointikertomustyön 2021–2025 työryhmä

Puheenjohtaja

Juha Vuorijärvi, kehittämissuunnittelija, EPSHP

Kuntien edustajat

Alajärvi

Esa Kaunisto, sivistystoimenjohtaja

Alavus

Leena Mäki-Fossi, liikuntapalvelupäällikkö

Evijärvi

Sanna Syrjäjä, kehittäjäkoordinaattori

Ilmajoki

Marko Kivimäki, vs. liikunta- ja vapaa-aikakoordinaattori
Tuomas Viitasaari, liikunta- ja vapaa-aikakoordinaattori

Isojoki

Maija Luomaniemi, hyvinvointikoordinaattori

Isokyrö

Antti Iivari, hyvinvointijohtaja

Karjoki

Kristiina Haaranoja, hyvinvointikoordinaattori

Kauhajoki

Eija Liikamaa, hyvinvointijohtaja

Kauhava

Markku Viitasaari, sivistysjohtaja

Kuortane

Sanna Koivisto, sivistysjohtaja
Niina Kara, koulukuraattori

Kurikka

Samuli Mäenpää, vs. liikuntatoimen päällikkö

Lappajärvi

Anssi Kuusela, vapaa-aika sihtööri

Lapua

Mika Kamunen, sivistysjohtaja
Niko Savinainen, liikunta- ja nuorisotoimen päällikkö

Seinäjoki

Henna Rantasaari, vs. hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaattori
Terhi Kimpimäki, terveyden hoitaja

Soini

Kati Tiala, sivistystoimenjohtaja

Teuva

Miika Kataja, osallisuusjohtaja, Henna Kallio, hyvinvointikoordinaattori

Vimpeli

Ari Takala, vapaa-aikasihtööri

Ähtäri

Anu Paalanen, vs. vapaa-aikatoimenjohtaja, Eija Paavola, ruokapalvelu- ja kehittämispäällikkö

Muut toimijat

Aijjoos-toiminta

Marja-Liisa Nevala, kehittämispäällikkö

Aluehallintovirasto

Jenni Lahtinen, ylitarkastaja

Etelä-Pohjanmaan liitto

Marko Rossinen, kunta-asiamies, Hanna Hangasluoma, kulttuuripäällikkö

EHYT ry

Miia Hietaniemi, aluekoordinaattori

EPSHP

Liisa Länsipuro, vs. ylilääkäri, toimintayksikön johtaja
Riikka Suorajärvi-Bron, kehittämissuunnittelija
Reetta-Maija Luhta, kehittämissuunnittelija

Järjestötaido

Jarmo Vesa, järjestöpäällikkö

Sote-rakennemuudistus -hanke

Unto Raunio, hankejohtaja
Carita Liljamo, hankejohtaja
Tarja Tenkula, hyte-asiantuntija
Teija Matalamäki, asiantuntija
Anne Saarijärvi, asiantuntija

SeAMK

Päivi Rinne, yksikön johtaja

Sedu

Kirsi Vuorenmaa, koulutuspaällikkö

SONet BOTNIA

Auli Romppainen, vs. kehittämissuunnittelija

Tulevaisuuden sote-keskus

Mari Vuorenmäki, hanketyöntekijä

Käsitteet

Elintavat

Elintavoilla eli terveyskäyttäytymisellä tarkoitetaan yleisesti liikuntaa, ruokatottumuksia, tupakointia ja alkoholinkäyttöä. Henkilön elintavat vaikuttavat sairastuvuuteen ja kuolleisuuteen. Riittävä liikunta ja terveelliset ruokatottumukset suojaavat keskeisiltä kansantaudeilta, kun taas tupakointi ja runsas alkoholinkäyttö taas kasvattavat riskiä sairastua niihin. ([THL 2019](#))

Elämänlaatu

Elämänlaatu on henkilön kokemus omasta hyvinvoinnistaan. Elämänlaatuun vaikuttavat muun muassa terveys, materiaallinen hyvinvointi, odotukset hyvästä elämästä, ihmissuhteet, omanarvontunto ja mielekäs tekeminen. ([THL 2020](#))

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen (hyte)

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on toimintaa, jolla tuetaan ihmisten mahdollisuuksia hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden sekä työ- ja toimintakyvyn ylläpitoon ja parantamiseen. Mahdollisuuksia luodaan pitämällä huolta olosuhteista, jotka tukevat hyvinvointia ja terveellisten valintojen tekemistä. ([THL 2021](#))

Hyvinvointi

Hyvinvoinnin osatekijät jaetaan yleensä kolmeen ulottuvuuteen: terveyteen, materiaalliseen hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin tai elämänlaatuun. Hyvinvointi-käsite viittaa suomen kielessä sekä yksilölliseen hyvinvointiin että yhteisötason hyvinvointiin. Yhteisötason hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat mm. elinolot, työllisyys ja työolot sekä toimeentulo. Yksilöllisen hyvinvoinnin osatekijöiksi taas luetaan sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, onnellisuus ja sosiaalinen pääoma. ([THL 2021](#))

Kansantaudit

Kansantaudit ovat sairauksia, joilla on suuri merkitys koko väestön terveydelle. Ne vaikuttavat työkykyyn ja ovat yleisiä kuolleisuuden aiheuttajia. Kansantautien hoito vaatii sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita ja lisää terveydenhuollon kustannuksia. Suomessa kroonisiksi eli pysyviksi tai pitkäaikaisiksi kansantaudeiksi katsotaan yleisesti sydän- ja verisuonitaudit, diabetes, astma ja allergia, krooniset keuhkosairaudet, syöpäsairaudet, muistisairaudet, tuki- ja liikuntaelimistön sairaudet ja mielenterveyden ongelmat. ([THL 2019](#))

Lihavuus

Aikuisväestön lihavuus luokitellaan painoindeksin mukaan. Henkilö on lihava, kun hänen painoindeksinsä on 30 kg/m² tai enemmän. ([THL 2020](#))

Osallisuus

Osallisuus on yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista sekä kokemuksen myötä syntyvää sitoutumista. Siihen liittyy oikeus saada tietoa itseä koskevista asioista, mahdollisuus ilmaista mielipiteensä ja sitä kautta vaikuttaa terveyttä ja hyvinvointia määrittäviin tekijöihin. Osallisuus on keskeinen hyvinvointia ja terveyttä tuottava tekijä. ([THL 2021](#))

Pitkäaikaistyötön

Pitkäaikaistyötön on henkilö, joka on ollut yhtäjaksoisesti työttömänä 12 kuukautta tai pidemmän ajan. ([Tilastokeskus 2021](#))

Toimintakyky

Toimintakyky tarkoittaa henkilön fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä selviytyä hänelle itselleen merkityksellisistä ja välttämättömistä jokapäiväisen elämän toiminnoista – työstä, opiskelusta, vapaa-ajasta ja harrastuksista, itsestä ja toisista huolehtimista – siinä ympäristössä, jossa hän elää. ([THL 2021](#))

Työkyky

Henkilön toimintakyvyn, osaamisen ja ammattitaidon muodostama kokonaisuus suhteessa työn vaatimuksiin. ([Sotete-sanasto 2019](#))

Ylipaino

Aikuisväestön lihavuus luokitellaan painoindeksin mukaan. Henkilö on ylipainoinen, kun hänen painoindeksinsä on 25-29,9 kg/m². ([THL 2020](#))

Lähdeluettelo

1. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021.
2. Etelä-Pohjanmaan liitto. Etelä-Pohjanmaan hyvinvointikatsaus 2014.
3. Tilastokeskus. Tunnuslukuja väestöstä alueittain 1990–2020.
4. Tilastokeskus. Perheet, tunnuslukuja perheistä perhetyypin mukaan alueittain, 2006–2020.
5. Tilastokeskus. Taajama-aste alueittain 2019.
6. Rossinen, M. Etelä-Pohjanmaan liitto. 2021.
7. Tilastokeskus, EP-liitto. Väestöennuste 30.9.2021.
8. Tilastokeskus. Väestön koulutus rakenne 2020.
9. Etelä-Pohjanmaan liitto. Koulutus ja osaaminen. Saatavilla www-muodossa: <https://epliitto.fi/tilastot/tilannekuva-ja-tilastot/koulutus-ja-osaaminen/>
10. Työ- ja elinkeinoministeriö. Työnvälityksen vuositilastot vuonna 2020.
11. TEM. Työnvälitystilasto, Työllisyyskatsaus 9/2021.
12. FCG. Pohjalaismaakuntien hyvinvointibarometri 2021.
13. THL. Toimeentulotuki 2020, Sotkanet.fi.
14. Verohallinto. Yleisesti verovelvollisten merkittävimmät tuloerät alueittain 2019.
15. Tilastokeskus. Tuloerot ja tulonsiirtojen tasaava vaikutus asuntoväestössä maakunnittain, 1995–2019.
16. THL. Sosiaali- ja terveyspalvelut Tays-erityisvastuualueella 2019, Päätösten tueksi 6/2020.
17. THL. Sosiaali- ja terveyspalvelut Tays-erityisvastuualueella, Päätösten tueksi 9/2019.
18. THL. TEAviisari 2019, Sotkanet.fi.
19. THL. Kouluterveyskysely 2021, Sotkanet.fi.

20. Parikka S, Koskela T, Ikonen J, Kilpeläinen H, Hedman L, Koskinen S, & Lounamaa A. Kansallisen terveys-, hyvinvointi ja palvelututkimus FinSoten perustulokset. 2020.
21. Kirjastot.fi. Suomen yleisten kirjastojen tilastot.
22. Järjestöryhmä. Järjestötietoraportti alueellisen hyvinvointikertomuksen liitteeksi. 2021.
23. THL. TEAviisari (16.11.2021).
24. THL. Sairastavuusindeksi, Terveysme.fi.
25. Kansaneläkelaitos. Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutetut, Sotkanet.fi.
26. THL. FinSote 2020, Sotkanet.fi 9.8.2021.
27. Eläketurvakeskus. Eläketilastot, Sotkanet.fi.
28. THL. FinSote 2018, Sotkanet.fi.
29. THL, Tilastokeskus. Rokotusrekisteri ja väestörakenne, Sotkanet.fi.
30. THL. Kouluterveyskysely 2021, Sotkanet.fi.
31. Tilastokeskus. Alkoholikuolemat, menetetyt elinvuodet 2019, Sotkanet.fi.
32. Pohjanmaan poliisilaitos. Rattijuopumustilastot.
33. THL. Tupakkatilasto 2020. Saatavilla www-muodossa: <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/paihteet-ja-riippuvuudet/tupakka>
34. THL. Kouluterveyskysely 2021, sähköinen tulospalvelu.
35. THL. Kouluterveyskysely 2021, Sotkanet.fi.
36. OKM. Move! Fyysisen toimintakyvyn seurantajärjestelmä. Tulokset syksy 2020.
37. THL. FinLapset 2019, Terveysme.fi
38. THL. Avohilmo 2020.
39. THL. Sotkanet.fi.

40. THL, TEM. Työttömien terveystarkastukset, Sotkanet.fi.

41. Valtioneuvosto. Hallitusohjelma 2019.

42. Valtioneuvosto. Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030. Toimeenpanosuunnitelma. 2021.

43. Työ- ja elinkeinoministeriö. Työllisyyskatsaus, huhtikuu 2021.

44. Työ- ja elinkeinoministeriö. Työnvälitystilasto 2020, Sotkanet.fi.

Hyvä elää Etelä-Pohjanmaalla

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointikertomus 2021
ja hyvinvointisuunnitelma 2022–2025

